

การประมวลข้อคิดเห็นและข้อห่วงใยของประชาชน เกี่ยวกับผลประโยชน์และผลกระทบของโครงการโรงไฟฟ้าถลอม

กรณีศึกษา โครงการโรงไฟฟ้าถลอมขนาด 22 เมกกะวัตต์ของบริษัท เอที ไอ พาวเวอร์ จำกัด
ที่ตำบลน้ำทรง อำเภอพะยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

“เพื่อสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน
ในกระบวนการตัดสินใจโครงการพลังงานทางเลือก”

จัดทำโดย
ศุภกิจ นันทะวรการ

โครงการวิจัย การมีส่วนร่วมของประชาชนและการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ
ในการพัฒนาพลังงานทางเลือก
กรณีศึกษาโรงไฟฟ้าถลอมขนาด 22 เมกกะวัตต์ของบริษัท เอ.ที. ไอ พาวเวอร์ จำกัด
ที่จังหวัดนครสวรรค์ และสิงห์บุรี

ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

พ.ศ.2549

คำชี้แจงเกี่ยวกับแนวคิด วัตถุประสงค์ และวิธีการในการจัดทำเอกสาร

การพัฒนาพลังงานหมุนเวียนเช่น พลังงานชีวมวล แสงอาทิตย์ พลังงานลม ฯลฯ ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับพลังงานกระแสหลัก ซึ่งได้แก่ น้ำมัน ถ่านหิน และก๊าซธรรมชาติ

ทางรัฐบาลจึงมีนโยบายในการสนับสนุนพลังงานหมุนเวียน โดยนโยบายที่สำคัญหนึ่งคือ การให้เงินสนับสนุนผู้ผลิตไฟฟ้าขนาดเล็กที่ใช้พลังงานหมุนเวียน ดำเนินการโดยสำนักนโยบายและแผนพลังงาน กระทรวงพลังงาน ซึ่งมี 31 โครงการที่ผ่านกระบวนการประมูลคัดเลือกโครงการ แต่ในปัจจุบันนี้ หลายโครงการกลับได้รับการคัดค้านจากชาวบ้านในหลายพื้นที่

ทางทีมวิจัยมีแนวคิดหลายประการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบทางสุขภาพและการพัฒนาโยบายสาธารณะที่เอื้อต่อสุขภาพ จึงได้พิจารณาสถานการณ์ดังกล่าว และเห็นว่า ควรจะได้ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยนำเสนอแนวคิดดังกล่าว เพื่อสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของทุกๆ ฝ่ายในการหาทางออกร่วมกัน

1. แนวคิด

กระบวนการตัดสินใจดำเนินโครงการพลังงานทางเลือก ควรจะเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสร้างกลไกการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสุขภาพที่เป็นธรรม โปร่งใส และเชื่อถือได้ จนสามารถสร้างความมั่นใจได้ว่า โครงการโรงไฟฟ้าจะไม่คุกคามสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และชีวิตของชุมชนท้องถิ่น

โดยที่มีแนวคิดหรือประเด็นที่เป็นรูปธรรม 5 ประการ ได้แก่

1. การประมวลข้อกังวลใจเกี่ยวกับโครงการ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. การตรวจสอบร่างรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยชุมชน
3. การมีที่ปรึกษาทางวิชาการที่ชาวบ้านมั่นใจ
4. การศึกษาแนวทางการจัดทำสัญญาประชาคม และกองทุนชดเชยผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับสังคมไทย
5. การแบ่งปันผลประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่น

โดยสามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมของแนวคิดทั้ง 5 ประการได้จากเอกสารแนบท้าย บทความเรื่อง “ทางออกเรื่อง โรงไฟฟ้าแกลบ อยู่ที่กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน” โดยอาจารย์เชษฐา สุขกำเนิด

สำหรับเอกสารฉบับนี้ เป็นการดำเนินการตามแนวคิดข้อแรก เพื่อรวบรวมและประมวลประเด็นข้อห่วงใยของประชาชนให้ชัดเจนขึ้น เสริมความเข้าใจในประเด็นต่างๆ มากขึ้น เป็นการเสริม

ข้อมูลให้กับกระบวนการในปัจจุบันว่า ประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับผลกระทบและผลประโยชน์ของโครงการโรงไฟฟ้า มีข้อห่วงใยอย่างไร และข้อมูล ข้อคิดเห็นของแต่ละฝ่ายเป็นอย่างไร รวมถึงข้อเสนอเพื่อพิจารณาต่อไป โดยหวังว่า จะเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนกระบวนการของการสอบถาม อธิบาย และการอภิปราย ถกเถียงที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูล และพื้นฐานความเป็นประชาธิปไตย

2. วัตถุประสงค์

เพื่อเสริมให้แต่ละฝ่ายมีข้อมูลเกี่ยวกับ ข้อคิดเห็นและข้อห่วงใยของประชาชนในเรื่องผลกระทบและผลประโยชน์ของโครงการมากขึ้นและชัดเจนขึ้น สำหรับเป็นส่วนหนึ่งของกรอบประเด็นในการอภิปราย ถกเถียงต่อไปในกระบวนการตัดสินใจโครงการ

3. ขอบเขตและวิธีการทำงาน

ทางทีมวิจัยทำการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ข้อมูลและความคิดเห็นของชาวบ้านในชุมชนของสองกรณีศึกษา ทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยกับโครงการและฝ่ายที่คัดค้านโครงการ โดยชี้แจงว่า ทางทีมวิจัยคุยกับทั้งสองฝ่าย เพื่อประมวลผลกระทบและผลประโยชน์ของโครงการ ซึ่งดำเนินการระหว่างวันที่ 12-14 ธันวาคม และ 22-24 ธันวาคม 2545

สำหรับกรณีศึกษาที่ตำบลน้ำทรง ในช่วงประมาณเดือนธันวาคม 2545 ถึงมกราคม 2546 มีข้อจำกัดที่สำคัญต่อการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลคือ ไม่สามารถพูดคุยสัมภาษณ์กับชาวบ้านทั่วไปในชุมชนได้ เนื่องจากสถานการณ์ในชุมชน ที่ชาวบ้านหลายคนไม่ต้องการพูดคุยหรือตอบคำถามใดๆ เกี่ยวกับเรื่องโครงการโรงไฟฟ้าอีกแล้ว

ทางทีมวิจัยได้จัดทำเอกสารสำหรับแต่ละพื้นที่ โดยครอบคลุมทั้งในด้านผลกระทบและผลประโยชน์ของโครงการ ในแต่ละด้าน จะแบ่งออกเป็นแต่ละประเด็นที่ชัดเจนเช่น สำหรับผลกระทบมีหัวข้อเรื่อง ฝุ่นจากปล่องโรงไฟฟ้า, การขนส่งแกลบ, น้ำเสีย ฯลฯ และสำหรับด้านผลประโยชน์ ตัวอย่างเช่น การจ่ายภาษีให้กับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.), การจัดตั้งกองทุนพัฒนาชุมชน ฯลฯ

สำหรับแต่ละประเด็น จะประกอบด้วย

- ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับประเด็นนั้นๆ
- ข้อห่วงใยของประชาชนต่อประเด็นดังกล่าว
- ข้อมูลในรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
- คำชี้แจงอื่นๆ ของทางโรงไฟฟ้าต่อประเด็นดังกล่าว
- ข้อมูลหรือประเด็นที่ทางทีมวิจัยเสนอเพื่อการพิจารณาต่อไป

ทางทีมวิจัยได้จัดทำร่างเอกสารและพูดคุยกับชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลทั้งสองฝ่ายเมื่อวันที่ 1, 7, และ 16 กุมภาพันธ์ 2546 เพื่อปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติม รวมทั้งขอความเห็นจากชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลทั้งสองฝ่ายเพื่อนำเสนอเอกสารที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วให้กับฝ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 1) คณะกรรมการผู้ชำนาญการและสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อประกอบการพิจารณาอนุมัติรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
- 2) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในฐานะผู้รับเรื่องร้องเรียนของชาวบ้านทั้งสองพื้นที่
- 3) สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน กระทรวงพลังงาน ในฐานะเป็นผู้พิจารณาอนุมัติเงินอุดหนุนจากกองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน
- 4) บริษัท เอ.ที.ไบโอพาวเวอร์ จำกัด ในฐานะเป็นผู้ดำเนินโครงการโรงไฟฟ้า

รวมทั้งเผยแพร่ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น ชาวบ้านที่คัดค้านโครงการพลังงานทางเลือกในพื้นที่อื่นๆ เช่น ที่จังหวัดตรังและพิจิตร, กรรมการการมีส่วนร่วมของประชาชนและกรรมการสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา, องค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ

ประเด็นสำคัญที่ควรจะเน้นย้ำคือ เอกสารนี้ไม่เป็นข้อผูกพันและไม่เป็นข้อจำกัดของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนั้นจึงมีไว้ว่า ถ้าหากมีการหาทางออกร่วมกันทุกๆ ประเด็นในเอกสารนี้แล้ว จะเท่ากับทุกฝ่ายให้การยอมรับให้สร้างโรงไฟฟ้าได้

ทางทีมวิจัยหวังว่า เอกสารนี้จะไม่เป็นข้อจำกัดของการอภิปรายประเด็นต่างๆ ให้อยู่ในขอบเขตของเอกสารนี้เท่านั้น ถ้าหากฝ่ายใดก็ตาม มีข้อมูลหรือประเด็นอื่นๆ นอกเหนือจากนี้ก็ควรจะได้รับพิจารณาเพิ่มเติมร่วมกัน

สารบัญ

คำชี้แจงเกี่ยวกับแนวคิด วัตถุประสงค์ และวิธีการในการทำเอกสาร.....	ก-ค
ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการโรงไฟฟ้าแกลบ	1-28
1. ฝุ่นจากปล่องของโรงไฟฟ้า	1
2. น้ำท่วมเนื่องจากการถมที่สร้างโรงไฟฟ้า	7
3. เสียงดังรบกวน	10
4. น้ำเสียจากโรงไฟฟ้า	12
5. ฝุ่นละอองจากแกลบ	15
6. น้ำเสียจากการเผาแกลบ	17
7. การลักลอบใช้เชื้อเพลิงอื่น	19
8. กลไกการตรวจสอบโรงไฟฟ้าและชดเชยผลกระทบสิ่งแวดล้อม	21
9. ความขัดแย้งภายในชุมชน	25
ผลประโยชน์ที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการโรงไฟฟ้าแกลบ.....	29-33
1. ภาษีให้องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)	29
2. กองทุนพัฒนาชุมชน	31
3. การจ้างงานคนในชุมชนของโรงไฟฟ้า	32
เอกสารแนบท้าย	34-40
- ทางออกเรื่อง โรงไฟฟ้าแกลบอยู่ที่กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน	35

ผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากโครงการโรงไฟฟ้าแกลบ

1. ฝุ่นจากปล่องของโรงไฟฟ้า

โรงไฟฟ้าจะเผาแกลบจำนวน 472 ตันต่อวัน หรือประมาณ 138,000 ตันต่อปี¹ ซึ่งจะก่อให้เกิด ฝุ่นเถ้าปลิว (Fly ash) ซึ่งมีขนาดเล็กและเบา ประมาณ 76.5 ตันต่อวัน โดยทางโครงการจะติดตั้งเครื่องดักจับฝุ่นไฟฟ้าสถิต (Electrostatic Precipitator: ESP) ที่มีประสิทธิภาพในการดักจับฝุ่นประมาณ 99.5 เปอร์เซ็นต์² ทำให้เถ้าปลิวที่ถูกปล่อยออกมาจากปล่องประมาณ 340-360 กิโลกรัมต่อวัน³

ทางชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลน้ำทรง ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของชาวบ้านที่ไม่เห็นด้วยกับโครงการโรงไฟฟ้า ได้แสดงความเป็นห่วงในประเด็นนี้มาก โดยมีการกล่าวถึงประเด็นนี้ ทั้งในรูปของเอกสาร, การสอบถามในเวทีสาธารณะ และจากการพูดคุยสัมภาษณ์โดยผู้วิจัยเอง ตัวอย่างเช่น จากเอกสารสรุปเหตุผลที่ชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลน้ำทรง ได้จัดทำขึ้นส่งให้กับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในช่วงประมาณเดือนสิงหาคม-ธันวาคม 2545 มีการระบุถึงความเป็นห่วงเกี่ยวกับประเด็นนี้ ดังนี้

“เถ้าดำจากการเผาแกลบ จะจับใบข้าว รวงข้าว และเกิดเชื้อราที่ต้นข้าว สวนผลไม้ เสื้อผ้าที่ตากไว้เป็นสีดำ”

“เถ้าดำทำให้เกิดโรคทางเดินหายใจและอาการคัน และจับบนหลังคาบ้านเมื่อฝนตกลงมาน้ำฝนจะมีสีดำเก็บไว้ดื่มไม่ได้”

สำหรับความเป็นห่วงที่สำคัญ ทางชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลน้ำทรง ได้เน้นไปที่ผลกระทบต่อผลผลิตของข้าว และพืชผลทางการเกษตรอื่นๆ เนื่องจากชาวบ้านในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร มีอาชีพทำนาประมาณร้อยละ 72 เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์ จึงมีการทำนาปีละ 2-3 ครั้ง และได้ผลผลิตเฉลี่ยประมาณ 95-110 ถังต่อไร่ ซึ่งเป็นตัวเลขที่สูงเมื่อเปรียบเทียบกับผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ของประเทศ นอกจากนี้ยังมีการปลูกพืชชนิดอื่นๆ ได้แก่ ไร่ข้าวโพด สวนผักและสวนผลไม้ชนิดต่างๆ ดังนั้นประเด็นนี้จึงเป็นเรื่องสำคัญมากของชาวบ้าน

¹ รายงานการศึกษาและประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการผลิตไฟฟ้าจากแกลบ อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์, 2545, บริษัทเอทีไอโอพาวเวอร์ หน้า 2-38

² เพิ่งอ้าง หน้า 2-62

³ ข้อมูลจากรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม หน้า 4-18 ระบุตัวเลข 340 กิโลกรัมต่อวัน ในขณะที่ข้อมูลจากการตอบคำถามโดยทางโรงไฟฟ้า ในเวทีสาธารณะเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2545 ระบุตัวเลข 360 กิโลกรัมต่อวัน

ชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลน้ำทรง ได้ประมาณการเบื้องต้นถึงรายได้จากผลผลิตทางการเกษตรของตำบลในรูปแบบตัวเงินในแต่ละปีได้ตามตาราง

ตารางที่ 1 ประมาณการเบื้องต้น รายได้จากผลผลิตหลักทางการเกษตรของตำบลน้ำทรง อำเภอ พยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ พ.ศ. 2545

ประเภทของผลผลิต	พื้นที่ (ไร่)	รายได้เฉลี่ย (บาทต่อไร่ต่อปี)	รายได้รวม (บาทต่อปี)
ข้าว	10,860	12,000	130,320,000
ข้าวโพด	345	10,000	3,450,000
ผักชนิดต่างๆ	307	24,000	7,368,000
ผลไม้ชนิดต่างๆ	404	5,500	2,222,000
รวมเป็นเงิน			143,360,000

ที่มา: ชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตำบลน้ำทรง, 2545, รายงานฉบับประชาชนแสดง ผลกระทบ การสร้างโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าโดยใช้ถลอมและน้ำมันเตาเป็นเชื้อเพลิง

ทางกลุ่มผู้นำในชุมชนที่เห็นด้วยกับโครงการ ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติม⁴เกี่ยวกับผลผลิตข้าวในพื้นที่ ตำบลน้ำทรงว่า ในรอบการปลูกข้าวที่เก็บเกี่ยวในฤดูหนาว (ประมาณเดือนพฤศจิกายน) จะได้ผลผลิต ประมาณไม่เกิน 70 ถังต่อไร่ และชาวบ้านบางส่วนจะไม่ทำการเพาะปลูกรอบนี้เพราะเสี่ยงกับการเกิดน้ำท่วมในช่วงเดือนตุลาคม ดังนั้นผลผลิตโดยรวมของตำบลน้ำทรงไม่น่าจะสูงเท่ากับข้อมูลในตาราง แต่ก็ไม่ได้ให้ข้อมูลตัวเลขที่แน่นอน

สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบ ทางชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลน้ำทรง เช่น นายสุระพล ปันงาม, นายประทีป อ่ำส้ม และสมาชิกอีกจำนวนหนึ่ง ได้เคยเดินทางไปสอบถามข้อมูลจากชาวบ้านที่ ตำบลมะขามเต่า อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท สองครั้ง เมื่อเดือนเมษายนและเดือนพฤษภาคม 2545 เนื่องจากพื้นที่แห่งนี้เคยได้รับผลกระทบเรื่องฝุ่นจากโรงไฟฟ้าถลอม และได้รับข้อมูลว่า มีผลทำให้ ผลผลิตข้าวลดลงจริง

นายสุนทร เย็นสุข ซึ่งมีอาชีพทำนา ได้ให้ข้อมูลในรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับช่วงระยะเวลาผสม เกสรของข้าว ซึ่งเป็นช่วงที่มีความเป็นห่วงว่า จะได้รับผลกระทบจากเรื่องฝุ่น โดยข้าวจะมีการ “อ้าปาก” และ “ตากเกสร” จากนั้นเกสรตัวผู้จะผสมกับเกสรตัวเมีย โดยข้าวจะมีการตากเกสรในช่วงเช้ามืดถึง ประมาณ 10 โมงเช้า ในรวงข้าวหนึ่งๆ จะตากเกสรไล่จากบนลงล่าง ใช้เวลาในการตากเกสรและผสม

⁴ จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2546

พันธุ์ประมาณ 3 วันต่อหนึ่งรวง ข้าวแต่ละต้น จะมีการตากเกสร ไม่พร้อมกัน แต่โดยรวมสำหรับทั้งแปลงนา จะใช้เวลาไม่เกิน 10 วัน

ในช่วงนี้ถ้าหากมีฝุ่นเข้าไปติดกับเกสร ก็จะไม่มีการผสมพันธุ์ ทำให้เมล็ดลีบ โดยคุณสุนทรมีประสบการณ์จากการหว่านปุ๋ยในช่วงข้าวตากเกสร ทำให้ผลผลิตลดลงอย่างชัดเจน โดยสันนิษฐานว่าเนื่องจากฝุ่นของปุ๋ยมีฤทธิ์เป็นด่าง ทำให้เกิดผลกระทบมาก นอกจากนี้ ถ้ามีฝนตกลงมาในช่วงเวลานี้พอดี ก็จะมีผลกระทบต่อการผสมพันธุ์ด้วย⁵

ดังนั้นคุณสุนทรเป็นห่วงว่า ถ้าหากมีฝุ่นเพิ่มขึ้นจากโรงไฟฟ้า จะทำให้จำนวนเกสรที่ไม่มีการผสมพันธุ์เพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลกระทบโดยตรงทำให้ผลผลิตข้าวลดลง ซึ่งทางชาวบ้านก็ไม่สามารถบอกตัวเลขการลดลงที่แน่นอนได้ แต่มีการประมาณคร่าวๆ ว่า อาจจะลดลงประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์ หรือถ้าคิดจากตัวเลขประมาณการรายได้เบื้องต้นจากผลผลิตข้าวของตำบลน้ำทรงตามตารางที่ 1 จะมีรายได้ลดลงประมาณ 39 ล้านบาท

ทางชมรมฯ ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ฝุ่นจากปล่องโรงไฟฟ้าน่าจะมีฤทธิ์เป็นด่าง โดยสันนิษฐานจากน้ำขี้เถ้าซึ่งเป็นที่ทราบกันทั่วไปว่า มีฤทธิ์เป็นด่าง ดังนั้นจะมีผลกระทบต่อการผสมเกสรของข้าวมากกว่าฝุ่นธรรมดาทั่วไป ที่อาจจะส่งผลกระทบเพียงเล็กน้อย ซึ่งทางกลุ่มผู้นำชุมชนที่เห็นด้วยกับโครงการก็ยืนยันว่า ในปัจจุบันนี้ข้าวหลายแปลง ก็มีฝุ่นอยู่แล้วแต่ไม่เกิดผลกระทบต่อผลผลิตข้าว

สำหรับในทางวิชาการ มีการพูดถึงเรื่องนี้ไว้ในลักษณะเดียวกับชาวบ้าน โดยข้อมูลจากหนังสือเรื่อง ประมวลความรู้เรื่องข้าว อธิบายว่า ในระยะออกดอกและผสมพันธุ์ หลังจากข้าวตั้งท้องเต็มที่แล้ว ช่อดอกก็จะโผล่ขึ้นมาและดอกข้าวก็จะบาน โดยเริ่มจากปลายช่อลงมาถึงโคนรวง ซึ่งจะใช้เวลาทั้งหมดประมาณ 6-7 วัน ดอกข้าวจะบานในช่วงเช้าตั้งแต่ 8.30-14.00 น. ในประเทศเขตร้อน ช่วงที่ดอกข้าวบานสวยที่สุดคือ 9.30-10.00 น. โดยอับเกสรของดอกข้าวจะแตก ทำให้ละอองเกสรหล่นมาผสมกับเกสรตัวเมีย⁷

จากการสอบถามข้อมูลเบื้องต้นจากศูนย์วิจัยข้าว ที่จังหวัดอุบลราชธานี⁸ ก็พบว่า มีความเป็นไปได้ที่การผสมเกสรของข้าวอาจจะได้รับผลกระทบจากฝุ่น เนื่องจากเกสรตัวเมียจะมีลักษณะเปียกและ

⁵ จากการสัมภาษณ์คุณสุนทร เย็นสุขและคุณเทพ ศรีจำ ชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลน้ำทรง เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2545

⁶ จากการสัมภาษณ์ชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลน้ำทรง เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2546

⁷ อัมมาร์ สยามวาลา และวิโรจน์ ณ ระนอง, 2533, ประมวลความรู้เรื่องข้าว, สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, หน้า 10

⁸ สัมภาษณ์คุณพูนศักดิ์ เมฆรัตนกาญจน์ ศูนย์วิจัยข้าว จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2545

เหนียวในระยะเวลาผสมพันธุ์ ทำให้มีโอกาสที่ฝุ่นจะติดได้ง่าย แต่ยังไม่มีการวิจัยหรือบทความทางวิชาการโดยตรงในประเด็นนี้

ซึ่งข้อมูลนี้ก็สอดคล้องกับข้อมูลจากสถานีทดลองข้าวชัยนาท และศูนย์วิจัยข้าวปทุมธานี⁹ ซึ่งสรุปได้ว่า อาจเกิดผลกระทบได้ใน 2 ช่วงคือ ช่วงแรกในระยะผสมเกสร ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมเช่น มีฝนตกหนัก ลมแรง หรือมีฝุ่นละออง ก็สามารถเข้าไปแทนที่เกสร ทำให้ผสมไม่ติด แต่ปัจจัยเหล่านี้ต้องมีเพิ่มขึ้นจากระดับปกติมาก จึงจะส่งผลกระทบชัดเจน

สำหรับระยะที่สองคือ ในช่วงการเจริญเติบโต เนื่องจากข้าวใช้ใบในการสังเคราะห์แสง ถ้าใบได้รับแสงเต็มที่ ก็จะสังเคราะห์แสงได้เต็มที่ แต่ถ้ามีฝุ่นหรือปัจจัยอื่น ไปจับที่ใบข้าวมากๆ จะปิดบังการรับแสงที่ผิวใบ ทำให้ความสามารถในการสังเคราะห์แสงลดลงด้วย แต่ยังไม่มีการศึกษาโดยตรงเกี่ยวกับผลกระทบของฝุ่นต่อการเจริญเติบโตของข้าว

ข้อมูลในรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ค่าความเข้มข้นเฉลี่ย 24 ชั่วโมงของฝุ่นที่ถูกปล่อยออกมาจากโครงการ มีค่าสูงสุดเท่ากับ 0.00297 มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร ซึ่งเมื่อรวมกับค่าความเข้มข้นก่อนดำเนินการ (Background) ซึ่งมีค่าสูงสุดเท่ากับ 0.241 มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร (มก./ลบ.ม.) พบว่า จะได้ค่าความเข้มข้นรวม 0.244 มก./ลบ.ม. ซึ่งยังต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ซึ่งกำหนดไว้ที่ 0.33 มก./ลบ.ม. (หน้า 4-5)

ค่าความเข้มข้นเฉลี่ย 24 ชั่วโมงของฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM10) ที่ถูกปล่อยออกมาจากโครงการ มีค่าสูงสุดเท่ากับ 0.00001 มก./ลบ.ม. ซึ่งเมื่อรวมกับค่าความเข้มข้นก่อนดำเนินการ ซึ่งมีค่าสูงสุดเท่ากับ 0.056 มก./ลบ.ม. จะได้ค่าความเข้มข้นรวมเท่ากับ 0.05601 มก./ลบ.ม. ซึ่งยังต่ำกว่ามาตรฐานซึ่งกำหนดไว้ที่ 0.12 มก./ลบ.ม. (หน้า 4-6)

คำชี้แจงอื่นๆ ของทางโรงไฟฟ้า

ในเอกสารของทางโรงไฟฟ้าเรื่อง “คำชี้แจงข้อกังวลของชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลน้ำทรง ที่มีต่อโรงไฟฟ้าพลังถ่านหิน จ.นครศรีธรรมราช” ได้ให้คำชี้แจงเพิ่มเติมในรายละเอียดเกี่ยวกับ ผลกระทบของจีเอ็มโอและเขม่าต่อผลผลิตทางการเกษตร ทางโรงไฟฟ้าได้อธิบายโดยเปรียบเทียบกับโรงสี ซึ่งมีการใช้ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิงและไม่มีอุปกรณ์ดักจับฝุ่น ทำให้จีเอ็มโอปลิวกระจัดกระจาย แต่โรงไฟฟ้าให้เหตุผลว่า

⁹ ข้อมูลจากการสอบถามของคุณศรัณยา เพ็ชรรักษ์ ซึ่งทำอยู่ที่สำนักงานเกษตรจังหวัดสิงห์บุรี

“อย่างที่ทราบกันดีแล้วว่า โรงสีนั้นอยู่กับสังคมไทยมานานหลายชั่วคนแล้ว แต่ที่เฝ้าจากโรงสีไม่เคยทำให้ผลผลิตการเกษตรลดลง และคนที่บ้านอยู่ใกล้โรงสีไม่มีใครเสียชีวิตเพราะควันที่โรงสีปล่อยออกมา”¹⁰

เอกสารนี้ ยังให้ข้อมูลการทำงานของเครื่องคัดฝุ่นว่า ในกรณีที่เครื่องขัดข้อง โรงงานจะตัดการป้อนเชื้อเพลิงเข้าเตาเผาภายใน 1 นาที (Emergency Stop)

จากการซักถามของชาวบ้านในเวทีสาธารณะ ซึ่งทางโรงไฟฟ้าจัดเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2545 ที่วัดสระเศรษฐี ตำบลน้ำทรง คำถามของชาวบ้านได้เน้นถึงประเด็นเรื่อง ปริมาณของฝุ่นที่ยังหลุดรอดเครื่องคัดจับและถูกปล่อยออกมาทางปล่อง และผลกระทบต่อสุขภาพของฝุ่น ซึ่งทางชาวบ้านได้เคยถามในเวทีก่อนหน้านี้แล้ว แต่โรงไฟฟ้าไม่ได้ให้คำตอบที่ชัดเจน ในขั้นแรกโรงไฟฟ้าให้คำตอบในลักษณะที่เป็นศัพท์ทางวิชาการ เช่น มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร และส่วนในล้านส่วน (ppm) ซึ่งชาวบ้านไม่เข้าใจ และซักถามต่อ หลังจากนั้นจึงระบุปริมาณฝุ่นที่จะออกจากปากปล่องประมาณ 360 กิโลกรัมต่อวัน แต่ยังไม่ชี้แจงในเวทีว่า ฝุ่นจะตกลงในบริเวณพื้นที่ใด

ข้อมูลหรือประเด็นเพื่อการพิจารณาเพิ่มเติม

ในปัจจุบัน ทุกฝ่ายยังขาดข้อมูลทางวิชาการในประเด็นสำคัญเรื่อง ผลกระทบของฝุ่นต่อผลผลิตข้าว โดยเฉพาะผลกระทบต่อผลผลิตของข้าว ซึ่งตัวอย่างของข้อมูลที่สำคัญเช่น ลักษณะของการเกิดผลกระทบ, ความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณของฝุ่นกับขนาดของผลกระทบ ฯลฯ

นอกจากนี้ ทางคุณสุนทร เย็นสุข ชุมมอนุรักษสิ่งแวดล้อมตำบลน้ำทรง ยังมีแนวคิดที่จะทำการทดลองว่า ฝุ่นจะมีผลทำให้ผลผลิตข้าว ลดลงจริงหรือไม่ และถ้าลดลง เป็นสัดส่วนเท่าไร¹¹ ซึ่งน่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่น่าไปสู่การหาคำตอบหรือคำอธิบายที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นได้ แต่ทางคุณสุนทร และชุมมอนุรักษ ก็เป็นห่วงว่า จะไม่สามารถดำเนินการได้ทันการพิจารณารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม เนื่องจากต้องรอให้ถึงช่วงระยะเวลาการผสมเกสรของข้าว ประมาณกลางเดือนมีนาคม 2546¹² รวมทั้งยังเป็นห่วงข้อจำกัดเรื่อง ความสามารถของชาวบ้านและการแบ่งเวลาเพื่อลงมือทำการทดลอง¹³

¹⁰ คำชี้แจงข้อกังวลของชุมมอนุรักษสิ่งแวดล้อมตำบลน้ำทรง ที่มีต่อโรงไฟฟ้าพลังถ่านหิน จ.นครสวรรค์ ของบริษัท เอ.ที.ไอ.โอ.พาวเวอร์ จำกัด ซึ่งแจกให้กับผู้เข้าร่วมงานเวทีสาธารณะของโรงไฟฟ้าเมื่อวันที่ 24-25 ธันวาคม 2545 ซึ่งจัดขึ้นในตำบลต่างๆ ของอำเภอพยุหะคีรี

¹¹ จากการสัมภาษณ์คุณสุนทร เย็นสุขและคุณเทพ ศรีจำ ชุมมอนุรักษสิ่งแวดล้อมตำบลน้ำทรง เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2545

¹² เพิ่งอ้าง

¹³ จากการสัมภาษณ์ชุมมอนุรักษสิ่งแวดล้อมตำบลน้ำทรง เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2546

เนื่องจากผลกระทบต่อข้าว เป็นประเด็นที่สำคัญ ถ้าหากว่า ไม่มีความชัดเจนเกี่ยวกับระดับของผลกระทบ จะเป็นไปได้หรือไม่ที่ทางโรงไฟฟ้าจะประยุกต์ใช้หลักการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม “ป้องกันไว้ก่อน” (Precautionary Principle) ในการกำหนดทางเลือกในการป้องกันผลกระทบ ตัวอย่างเช่น การหยุดเดินเครื่องชั่วคราวของโรงไฟฟ้าในช่วงระยะการผสมเกสรของข้าว

แต่ก็ยังมีคำถามว่า การประสานงานและการควบคุมให้ดำเนินการตามหลักการ/มาตรการนี้ ในช่วงระยะที่โรงไฟฟ้าดำเนินการจริง จะทำได้หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อพิจารณาจากเงื่อนไขในสัญญาซื้อขายไฟฟ้าของทางโรงไฟฟ้ากับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ที่มีข้อกำหนดต่างๆ ในลักษณะที่ทางโรงไฟฟ้าต้องมีการผลิตไฟฟ้าตลอดระยะเวลาดำเนินการ ถ้าไม่สามารถทำได้ จะต้องเสียค่าปรับให้กับทางการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ

2. น้ำท่วมเนื่องจากการถมที่สร้างโรงไฟฟ้า

เนื่องจากพื้นที่ก่อสร้างโครงการเป็นทุ่งนา มีลักษณะเป็นที่ลุ่มและมีน้ำท่วมทุกปี การสร้างโรงไฟฟ้าจะต้องมีการถมที่หรือการดำเนินการอื่นๆ ซึ่งจะเป็นการกีดขวางทางน้ำ ส่งผลให้น้ำไปท่วมในที่อื่นๆ เช่น ที่นาบริเวณรอบโครงการ

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์นายสุนทร เข็นสุข และนายเทพ ศรีน้ำ สมาชิกชมรมอนุรักษ์ฯ และอาศัยอยู่ที่หมู่ 7 ได้ให้ข้อมูลสรุปได้เป็น 3 ประเด็นหลักดังนี้¹⁴

ประเด็นแรกคือ น้ำฝน ซึ่งจะตกชุกมากเป็นช่วงๆ ในฤดูฝนหรือฤดูมรสุม ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปลายเดือนเมษายนถึงประมาณเดือนพฤศจิกายน

ประเด็นที่สองคือ เรื่องน้ำหลาก ซึ่งหมายถึง น้ำฝนที่ตกมากในที่สูงหรือที่ดอน แล้วหลากข้ามคันนาแต่ละแปลงลงมาสู่ที่ลุ่ม ทางชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลน้ำทรง ให้ข้อมูลว่า พื้นที่บริเวณที่จะก่อสร้างโครงการและที่นาโดยรอบในบริเวณนั้นจะมีลักษณะเป็นก้นกะทะ ทำให้มีน้ำหลากทุกๆ ปี ในช่วงฤดูฝน ในปัจจุบันนี้ ชาวบ้านกันเอง โดยเฉพาะผู้ที่ที่มีที่นาอยู่ในบริเวณแอ่งกะทะ ก็มีความขัดแย้งกันบ้างเกี่ยวกับการปล่อยน้ำจากนาแต่ละแปลง แต่ก็สามารถจะตกลงกันและยอมรับเรื่อง การเปิด-ปิดน้ำแต่ละแปลงนาให้น้ำหลากผ่านไป ซึ่งในที่สุดน้ำจะหลากไปทางตะวันตกซึ่งจะไปสู่หนองน้ำและแม่น้ำในที่สุด

สำหรับบริเวณพื้นที่โครงการ น้ำจะหลากมาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีพื้นที่บริเวณหนึ่งทางทิศเหนือของโครงการ ห่างประมาณ 50 เมตร มีลักษณะพื้นที่บริเวณนั้นเป็นร่องโค้ง กว้างประมาณ 80 เมตร จึงเป็นช่องทางน้ำหลากโดยธรรมชาติ โดยชาวบ้านจะเรียกว่า “รางโพธิ์” และน้ำจากพื้นที่ทางทิศเหนือของโครงการ จะหลากผ่านรางโพธิ์นี้เข้าสู่พื้นที่โครงการ ทางชมรมฯ ประมาณว่า พื้นที่รับน้ำที่จะหลากผ่านรางโพธิ์นี้ มีประมาณ 1,800 ไร่ ในขณะที่ทางกลุ่มผู้ไม่เห็นด้วยกับโครงการให้ข้อมูลว่า พื้นที่ดังกล่าวมีเพียงประมาณ 400-600 ไร่เท่านั้น¹⁵

ประเด็นที่สามคือ เรื่องน้ำท่วม ซึ่งหมายถึง น้ำจากแม่น้ำสะแกกรังทางทิศตะวันตก เอ่อล้นเข้าท่วมพื้นที่ในบริเวณตำบลน้ำทรงทั้งหมด ตัวอย่างเช่น ในปี 2538 เกิดน้ำท่วมเริ่มตั้งแต่วันที่ 28 กันยายน และท่วมอยู่ประมาณ 1 เดือนโดยมีระดับน้ำท่วมสูงถึงประมาณ 3 เมตร ในปี 2539 เกิดน้ำท่วมอีกแต่ความรุนแรงน้อยกว่า หลังจากนั้น ก็ไม่มีน้ำท่วมอีกเลยจนกระทั่งในปี 2545 ซึ่งเริ่มท่วมในวันที่ 30 กันยายน และท่วมประมาณ 1 เดือนเช่นกัน โดยมีระดับน้ำสูงประมาณ 2.8 เมตร

¹⁴ จากการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2545 และวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2546

¹⁵ จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน เมื่อวันที่ 7 และ 16 กุมภาพันธ์ 2546

ทางชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมฯ จึงมีความเป็นห่วงมากกว่า ถ้ามีการสร้างโครงการจริง จะไม่สามารถรองรับน้ำทั้งหมดนี้ได้ เฉพาะปริมาณน้ำฝนที่ตกชุกมากในช่วงมรสุมของปี รวมกับน้ำที่หลากเข้าพื้นที่โครงการ ก็คิดว่า ไม่สามารถรองรับปริมาณน้ำได้ ซึ่งจะทำให้เกิดน้ำท่วมขังพื้นที่นาโดยรอบเป็นระยะเวลานาน

ถ้ามีการปล่อยน้ำบางส่วนออกจากพื้นที่โครงการเช่น น้ำหลาก ก็เห็นว่า ไม่มีแปลงนาโดยรอบแปลงใด จะยอมรับน้ำหลากจากทางโรงไฟฟ้า เนื่องจากจะมีน้ำปล่อยออกมาเป็นจำนวนมาก ผิดกับสภาพในปัจจุบันที่น้ำหลากผ่านพื้นที่โล่งตามธรรมชาติ

ทั้งนี้ถ้ามีการพิจารณาปีที่น้ำท่วมเช่น ปี 2538 และปี 2545 ย่อมจะไม่สามารถรองรับปริมาณน้ำจำนวนมากได้อย่างแน่นอน

สำหรับประเด็นเรื่องน้ำหลาก กลุ่มผู้นำชุมชนที่เห็นด้วยกับโครงการคิดว่า ไม่น่าเป็นห่วงมากนัก เนื่องจากน้ำจะหลากผ่านพื้นที่โครงการตรงมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น และในปัจจุบันนี้ น้ำก็หลากผ่านท่อระบายน้ำที่ฝังอยู่บริเวณนั้นเพียงท่อเดียวขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณครึ่งเมตร แต่ก็สามารถระบายได้เพียงพอ¹⁶

ข้อมูลในรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ทางโรงไฟฟ้าจะมีการถมที่สูงประมาณ 2-2.5 เมตร เฉพาะบริเวณที่สร้างตัวอาคาร ส่วนบ่อน้ำต่างๆ และกองแกลบ จะเป็นการสร้างคันดินเพื่อป้องกันน้ำท่วม สูงประมาณ 2-2.5 เมตรเช่นกัน สำหรับการก่อสร้าง ถ้ามีการทับร่องน้ำเดิม จะมีการขุดปรับแต่งร่องน้ำ และถนนภายในโครงการ จะมีการวางท่อระบายน้ำขนาดใหญ่ (หน้า 2-111)

ในการประเมินผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นเกี่ยวกับประเด็นเรื่องน้ำท่วม ระบุถึงการถมที่เฉพาะในส่วน of โรงไฟฟ้าและอาคาร ซึ่งมีขนาดเล็กมากเมื่อเทียบกับพื้นที่โครงการทั้งหมด ดังนั้นจึงไม่มีผลต่อการระบายน้ำในภาพรวมของบริเวณพื้นที่รอบๆ โครงการ แต่เพื่อความมั่นใจว่า จะไม่เกิดผลกระทบ จะต้องจัดให้มีขนาดระบบและท่อระบายน้ำที่เหมาะสม รวมทั้งมีการปรับปรุงร่องน้ำเดิม (หน้า 4-51)

ดังนั้นมาตรการป้องกันผลกระทบคือ การหมั่นตรวจสอบท่อ/รางระบายน้ำ, หมั่นตัดแกลบและขยะออกจากรางระบายน้ำ, และการลอกรางระบายน้ำ/ท่อลอดระบายน้ำ (หน้า 5-11)

คำชี้แจงอื่นๆ ของทางโรงไฟฟ้า

ชี้แจงเหมือนกับในรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม

¹⁶ จากการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2546

ข้อมูลหรือประเด็นเพื่อการพิจารณาเพิ่มเติม

ประเด็นแรกคือ เรื่องน้ำท่วม ซึ่งมีความสำคัญมากเนื่องจากมีปริมาณน้ำจำนวนมาก แต่ไม่ได้มีการกล่าวถึงในรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ในเบื้องต้น อาจจะพิจารณาจากข้อมูลเท่าที่ระบุไว้ ทางโรงไฟฟ้ามีการถมที่, การสร้างคันดิน, และทำถนนสูงประมาณ 2-2.5 เมตร ซึ่งอาจจะสูงพอที่จะพบน้ำท่วม แต่บริเวณที่เหลือทั้งหมดถ้ามีน้ำท่วมเกิดขึ้น จะมีผลหรือไม่ อย่างไร ตัวอย่างเช่น คันสนรอบลานกองถ่านหินเพื่อป้องกันฝุ่น, คันไม้อื่นๆ ในบริเวณโครงการและปลูกรอบโครงการ, การดำเนินการอื่นๆ ในพื้นที่, ฯลฯ และในอดีตที่ผ่านมาเช่นในรอบ 25 ปีมีน้ำท่วมที่รุนแรงกว่านั้นหรือไม่ และทางโรงไฟฟ้าจะสามารถรองรับปริมาณน้ำได้หรือไม่

สำหรับประเด็นถัดไปเรื่อง น้ำหลาก ในรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ไม่ได้มีการพิจารณาถึงรายละเอียดและไม่มีการระบุข้อมูลที่ชัดเจน ทั้งในด้านปริมาณน้ำหลากผ่านพื้นที่โครงการในแต่ละปี, ปริมาณน้ำหลากสูงสุดในคาบ 1 วันหรือ 1 สัปดาห์, บริเวณพื้นที่ของโครงการที่น้ำจะหลากผ่าน, ฯลฯ รวมทั้งหลังจากมีโครงการแล้ว จะมีอัตราการไหลของน้ำผ่านพื้นที่โรงไฟฟ้าเท่าไร หรือความสามารถในการระบายน้ำของพื้นที่โครงการทั้งหมดเท่าไร เพียงพอหรือไม่

หากมีข้อมูลที่ชัดเจนว่า ปัจจุบันมีปริมาณน้ำหลากอยู่เท่าไร, อัตราการหลากเท่าไร และเมื่อมีโครงการแล้ว จะมีการระบายน้ำผ่านพื้นที่โครงการรวมเป็นอัตราเท่าไร ก็จะทำให้ ประเด็นนี้มีความชัดเจนมากขึ้นว่า จะมีผลกระทบให้น้ำท่วมพื้นที่อื่นหรือไม่ และรุนแรงเพียงใด

หากพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการลักษณะเดียวกันที่จังหวัดสิงห์บุรี จะมีแผนที่แสดงการระบายน้ำโดยรอบพื้นที่โครงการในหัวข้อ 4.3.5 “การระบายน้ำและการป้องกันน้ำท่วม” แต่กลับไม่มีแผนที่และรายละเอียดเหล่านี้ในรายงานของโครงการที่จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งแผนที่ดังกล่าวน่าจะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการอภิปรายร่วมกันต่อไป แต่แผนที่ดังกล่าวก็เน้นข้อมูลเฉพาะทิศทางการระบายน้ำ แต่ไม่มีข้อมูลที่ชัดเจนอื่นๆ

ข้อสังเกตประการหนึ่งคือ ทางโรงไฟฟ้าเน้นว่า จะถมที่เพียงประมาณ 10 ไร่จากทั้งหมด 230 ไร่ แต่การทำคันดินเพื่อป้องกันน้ำท่วมในบริเวณอื่นๆ ของโครงการได้แก่ ลานกองถ่านหิน, บ่อฝังกลบขี้เถ้า, บ่อระเหย, บ่อเก็บน้ำบำบัด, และบ่อน้ำดิบ ก็มีผลต่อการระบายน้ำของโครงการไม่ต่างจากการถมที่

นอกจากนี้ ในรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ควรมีการศึกษาและระบุร่องน้ำธรรมชาติในพื้นที่โครงการซึ่งจะถูกกลบทับให้ชัดเจน และควรมีการระบุ รายละเอียดของการขุดปรับแต่งร่องน้ำให้ชัดเจนว่า จะดำเนินการอย่างไร เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาาร่วมกันของทุกฝ่าย รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อการตรวจสอบการดำเนินการจริง

3. เสียงดังรบกวน

โรงไฟฟ้าที่ตำบลน้ำทรงนี้ จะมีการเดินเครื่องตลอด 24 ชั่วโมงติดต่อกันเป็นเวลา 292 วัน นอกจากนี้ จะเป็นการหยุดบำรุงรักษาประจำปี เป็นเวลา 73 วัน

ทางชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลน้ำทรง จึงมีความเป็นห่วงเรื่องเสียงดังรบกวนจากโรงไฟฟ้า โดยระบุในเอกสารเผยแพร่ว่า “กระบวนการผลิตมีเสียงดังตลอด 24 ชม. และจะดังมากเป็นช่วงๆ เสียงได้ยินไปไกลประมาณ 3-4 กม.” โดยทางชมรมฯ ได้รับข้อมูลที่สำคัญจากการเดินทางไปสอบถามปัญหาที่เกิดขึ้นกับโรงไฟฟ้าถ่านหินขนาด 6 เมกกะวัตต์ที่อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท¹⁷ ซึ่งชาวบ้านที่วัดสิงห์ก็ยืนยันว่า มีปัญหาเสียงดังจากโรงไฟฟ้าจริง ได้ยินไปไกลหลายกิโลเมตร โดยเฉพาะในช่วงที่มีการทดลองเดินเครื่องใหม่ หลังจากปิดซ่อมเครื่องดักฝุ่น¹⁸

สำหรับชาวบ้านฝ่ายสนับสนุนกล่าวถึงการที่โครงการโรงไฟฟ้าพาไปดูงานที่โรงไฟฟ้าอินโดรามาที่จังหวัดสระบุรี ซึ่งไม่มีปัญหาเสียงดัง¹⁹ แต่จากการสอบถามก็พบว่า ไม่มีการสอบถามข้อมูลจากชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น นอกจากนี้ ในช่วงอื่นๆ ที่ไม่มีคนไปดูงานก็ไม่ทราบว่า จะดำเนินการดี ไม่มีปัญหาหรือไม่

ข้อมูลในรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม

พื้นที่ที่มีความอ่อนไหวต่อการได้รับเสียงดังรบกวนและคาดว่าจะได้รับผลกระทบมากที่สุดคือ บ้านสระเศรษฐี ซึ่งอยู่ห่างจากแหล่งกำเนิดเสียงประมาณ 1,200 เมตร ซึ่งมีระดับเสียงเดิมสูงสุดเท่ากับ 64.2 เดซิเบล (เอ) จะได้รับความดังของเสียงจากโครงการในระยะดำเนินการเท่ากับ 38.55 เดซิเบล (เอ) และมีผลให้ระดับเสียงรวมทั้งหมดเพิ่มขึ้นเป็น 64.21 เดซิเบล (เอ) ซึ่งน้อยมาก และยังอยู่ภายใต้มาตรฐานระดับเสียง 24 ชั่วโมง ซึ่งกำหนดไว้ไม่เกิน 70 เดซิเบล (เอ) (หน้า 4-37)

การชี้แจงอื่นๆ ของทางโรงไฟฟ้า

ในเอกสารชี้แจงข้อเป็นห่วงของชาวบ้าน ซึ่งเผยแพร่ในเวทีสาธารณะของทางโรงไฟฟ้า จัดเมื่อวันที่ 24-25 ธันวาคม 2545 ทางโรงไฟฟ้าระบุว่า “ทางโรงไฟฟ้ามีระบบป้องกันเสียงอย่างดี ทำให้มีเสียงที่

¹⁷ ผู้ที่เดินทางไปสอบถามข้อมูลที่อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาทได้แก่ นายสุระพล บัณเฑาะ, นายประทีป อำส้ม และทางชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลน้ำทรงอีกจำนวนหนึ่ง

¹⁸ จากการสอบถามของผู้วิจัยกับชาวบ้านที่อาศัยอยู่ใกล้กับโรงไฟฟ้าอำเภอวัดสิงห์ เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2545

¹⁹ จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2546

บริเวณรั้วของอาคาร โรงไฟฟ้าเพียง 30 เดซิเบล (เอ) ซึ่งเป็นระดับเสียงในห้องสมุดเท่านั้น” แต่ไม่ได้ระบุว่า เป็นระดับเสียงเฉลี่ย หรือระดับเสียงสูงสุดที่จะเกิดขึ้น

ข้อมูลหรือประเด็นเพื่อการพิจารณาเพิ่มเติม

การพิจารณาในรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม ใช้จุดอ้างอิงซึ่งระบุว่า น่าจะได้รับผลกระทบสูงสุด คือ บ้านสระเศรษฐี ซึ่งห่างจากโครงการประมาณ 1,200 เมตร แต่มีบ้านเรือนของชาวบ้านบางส่วน ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กว่านั้นคือ ประมาณ 1,000 เมตร รวมทั้งชาวบ้านจำนวนหนึ่ง ซึ่งมีพื้นที่นาอยู่ในบริเวณโดยรอบของโครงการ แต่ไม่มีการวิเคราะห์ผลกระทบกับกลุ่มเหล่านี้

ทางทีมวิจัย ได้เคยไปสัมภาษณ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ใกล้กับโรงไฟฟ้าแกลบที่อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ซึ่งได้รับข้อมูลว่า ได้รับผลกระทบเรื่องเสียงจริง โดยมีข้อสังเกตว่า จะมีเสียงดังเป็นช่วงๆ โดยเฉพาะในช่วงเริ่มเดินเครื่อง

สำหรับประเด็นเรื่องเสียงดังในช่วงเริ่มเดินเครื่องโรงไฟฟ้า ถ้าพิจารณาโดยหลักการแล้ว โรงไฟฟ้าแกลบเป็นโรงไฟฟ้าพลังความร้อน ซึ่งมีลักษณะเป็นโรงไฟฟ้าฐานคือ เดินเครื่องผลิตไฟฟ้าตลอดเวลา จึงไม่มีการเริ่มเดินเครื่องใหม่บ่อยครั้ง ดังนั้นปัญหาเรื่องเสียงในตอนเริ่มเดินเครื่อง จึงไม่น่าที่จะเป็นปัญหา

แต่จากประสบการณ์ของโรงไฟฟ้าแกลบที่อำเภอวัดสิงห์ กลับมีการเดินเครื่องใหม่หลายครั้ง โดยมีสาเหตุที่สำคัญสองประการคือ

ประการแรก ปัญหาภายในระบบไฟฟ้าของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคในบริเวณนั้น ซึ่งทางโรงไฟฟ้าใช้คำศัพท์ทางวิศวกรรมอธิบายว่า เกิดการ “ทืป” ในระบบหลายครั้ง ทำให้โรงไฟฟ้าต้องหยุดและเริ่มเดินเครื่องใหม่หลายครั้งตามไปด้วย

ปัญหาประการที่สองคือ เรื่องอุปกรณ์ดักจับฝุ่นของทางโรงไฟฟ้าที่อำเภอวัดสิงห์ เกิดแตกร้าว จึงต้องมีการหยุดซ่อมและทดลองเดินเครื่องใหม่ แต่กว่าจะแก้ปัญหาก็ได้ ต้องมีการหยุดซ่อมและเดินเครื่องใหม่หลายครั้งในช่วงประมาณเดือนเมษายนถึงเดือนสิงหาคม 2545²⁰

สาเหตุทั้งสองประการนี้ ก็สามารถเกิดขึ้นกับโรงไฟฟ้าที่ตำบลน้ำทรงนี้ได้เช่นกัน โดยเฉพาะปัญหาในระบบไฟฟ้าของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ซึ่งทางโรงไฟฟ้าไม่สามารถจะควบคุมได้ ดังนั้นปัญหาเรื่องเสียงดัง โดยเฉพาะตอนเริ่มเดินเครื่อง ควรจะมีการพิจารณาและหาข้อมูลให้ชัดเจนมากกว่านี้

²⁰ จากการสัมภาษณ์บริษัทโรงไฟฟ้าที่อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาทเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2545

4. น้ำเสียจากโรงไฟฟ้า

ทางโรงไฟฟ้า มีความต้องการน้ำดิบวันละ 2,200 ลูกบาศก์เมตร (ลบ.ม.) เพื่อใช้เป็นน้ำประปา และใช้ในกระบวนการผลิตต่างๆ ทำให้มีน้ำเสียเกิดขึ้นทั้งหมด 195 ลบ.ม.ต่อวัน น้ำเสียเหล่านี้จะได้รับการบำบัดและปล่อยให้ระเหยไปตามธรรมชาติ โดยที่ไม่มีการปล่อยน้ำเสียออกจากโครงการเลย (Water Zero Discharge)

แต่ทางชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลน้ำทอง ยังมีความเป็นห่วงปัญหาเรื่องน้ำเสียว่า น้ำที่ใช้ในกระบวนการผลิต จะต้องมีการใช้สารเคมี และถ้าบ่อบำบัดน้ำเสียเต็ม ก็จะแอบปล่อยลงสู่แหล่งน้ำ

ข้อมูลในรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม

น้ำเสียของโรงไฟฟ้า จำแนกได้เป็น 2 ประเภทคือ น้ำเสียจากกิจกรรมประจำวันของพนักงานและน้ำเสียจากกระบวนการผลิต น้ำเสียประเภทแรกมีปริมาณ 5 ลูกบาศก์เมตร (ลบ.ม.)ต่อวัน จะถูกบำบัดโดยถังบำบัดสำเร็จรูป สำหรับน้ำเสียจากกระบวนการผลิต จะมีทั้งน้ำเสียที่ไม่ต้องบำบัดซึ่งได้แก่ น้ำจากหอหล่อเย็น ประมาณ 132 ลบ.ม.ต่อวัน และน้ำทิ้งจากหม้อต้มไอน้ำ ประมาณ 28 ลบ.ม.ต่อวัน กับน้ำเสียที่ต้องทำการบำบัด ซึ่งก็คือ น้ำเสียที่ปนเปื้อนสารเคมีประมาณ 20 ลบ.ม.ต่อวัน และน้ำเสียที่ปนเปื้อนน้ำมัน ประมาณ 10 ลบ.ม.ต่อวัน

ระบบบำบัดน้ำเสีย จะประกอบด้วยบ่อปรับสภาพความเป็นกรด-ด่าง, ถังแยกน้ำ/น้ำมัน และระบบบำบัดน้ำเสียทางฟิสิกส์-เคมี น้ำจากระบบบำบัดและน้ำเสียอื่นๆ จะถูกเก็บในบ่อเก็บน้ำบำบัดประมาณ 3-4 วัน เพื่อลดอุณหภูมิ และไหลต่อไปยังบ่อระเหย

ทางโรงไฟฟ้าอธิบายไว้ในรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมหน้า 2-29 ว่า น้ำที่ผ่านการบำบัดแล้ว มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานน้ำทิ้ง สามารถปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติได้ แต่จากการที่ชุมชนมีความกังวลเกี่ยวกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเช่น ผลกระทบต่อแหล่งน้ำ จึงนำหลักการที่จะไม่ปล่อยน้ำเสียออกนอกโรงไฟฟ้ามาใช้เพื่อแก้ปัญหา

บ่อระเหย มีพื้นที่ทั้งหมด 25.45 ไร่ และขอบบ่อสูง 2.26 เมตร ทำให้มีความจุทั้งหมด 92,027 ลบ.ม. ซึ่งจากการคำนวณ จะมีน้ำเข้าบ่อทั้งหมด 76,365 ลบ.ม.ต่อปี ซึ่งรวมถึง น้ำทิ้งของโครงการ, น้ำที่เหลือจากการรดน้ำต้นไม้ และน้ำฝนที่ตกลงในบ่อระเหย แต่จะมีอัตราการระเหยประมาณ 82,800 ลบ.ม.ต่อปี แสดงว่า จะสามารถระเหยได้หมดในรอบ 1 ปี และยังสามารถในการระเหยคงเหลืออีกประมาณ 5,000 ลบ.ม.ต่อปี

นอกจากนี้ เนื่องจากความจุของบ่อมีมาก ทำให้สามารถรองรับปริมาณน้ำฝนในช่วงฤดูฝนได้ และในการคำนวณ ก็ได้รวมถึงสมมติฐานที่ ไม่มีการรดน้ำต้นไม้และไม่มีการระเหยของน้ำในวันที่ฝนตก แล้ว แต่ไม่ได้แสดงตัวเลขการคำนวณในกรณีดังกล่าว²¹

คำชี้แจงอื่นๆ ของทางโรงไฟฟ้า

คำชี้แจงจะเน้นที่ข้อมูลว่า เนื่องจากชาวบ้านมีความเป็นห่วงเรื่อง การปล่อยน้ำเสียของโรงไฟฟ้า ดังนั้นทางโครงการจึงออกแบบให้ไม่มีการปล่อยน้ำเสียออกจากโครงการเลย แต่จะใช้วิธีระเหยตามธรรมชาติแทน

สำหรับเรื่อง บ่อระเหย บริษัทจะอธิบายว่า “ปริมาณการระเหยเฉลี่ยต่อปี มีค่ามากกว่าปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยต่อปี ฉะนั้นจะไม่มีการปล่อยน้ำเสียออกจากโรงงานอย่างแน่นอน และเรื่องนี้ได้ระบุไว้ในสัญญาประชาคมแล้ว ” ซึ่งคำอธิบายชุดนี้ ไม่ได้ครอบคลุมถึงรายละเอียดของการคำนวณตามที่แสดงไว้ในรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมว่า การคำนวณของโรงไฟฟ้าได้คำนึงถึงวันที่ฝนตก และบ่อระเหยได้เพื่อปริมาณสำรองไว้ด้วยแล้ว

ข้อมูลหรือประเด็นเพื่อการพิจารณาเพิ่มเติม

การคำนวณเรื่อง บ่อระเหยของโรงไฟฟ้า ตั้งอยู่บนฐานข้อมูลเฉลี่ยต่อปี โดยเฉพาะวันที่ฝนตกในฤดูฝนก็เป็นค่าเฉลี่ยต่อปีซึ่งใช้ตัวเลข 1,072.4 มิลลิเมตรต่อปี²² แต่ไม่มีการแสดงข้อมูลว่า ถ้ามีฝนตกหนักติดต่อกัน บ่อระเหยจะสามารถรองรับได้กี่วัน

ดังนั้นจึงมีความเสี่ยงสูงที่บ่อระเหยจะมีน้ำล้นในบางปีที่มีฝนตกหนักติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน ซึ่งถ้าโรงไฟฟ้าทำการบำบัดน้ำเสียจริงตามที่ระบุไว้ว่า ได้มาตรฐานน้ำทิ้ง กรณีน้ำล้นจากบ่อระเหย ก็อาจจะไม่ใช่ปัญหาสำคัญที่จะก่อผลกระทบมาก แต่อาจจะเกิดปัญหากับชุมชนเนื่องจากทางโครงการยืนยันว่า จะไม่มีการปล่อยน้ำเสียออกนอกโครงการ

ทางเลือกในวิธีการคำนวณคือ การหันมาเน้นกรณีที่ให้เกิดฝนตกหนักติดต่อกันรุนแรงที่สุด ซึ่งอาจจะเป็นคาบ 25 ปีหรือ 100 ปี แล้วพิจารณาว่า บ่อระเหยจะยังสามารถรองรับได้หรือไม่ ถ้าไม่ได้ จะสามารถขยายพื้นที่บ่อระเหยได้หรือไม่ หรือถ้าจำเป็นจะต้องมีการปล่อยน้ำเสียออก จะมีคำอธิบายและมีการดำเนินการต่อไปอย่างไร

²¹ รายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม หน้า 2-30

²² ภาคผนวกประกอบรายงานการศึกษาและการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการผลิตไฟฟ้าจากแกลบ อำเภอ พะยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์, การคำนวณหาพื้นที่บ่อระเหย, หน้า ๘-154

ในการคำนวณเรื่อง การระบายน้ำของลานกองถ่าน²³ มีการใช้ตัวเลขปริมาณน้ำฝนสูงสุดราย 1 ชั่วโมงในคาบ 10 ปี ซึ่งเท่ากับ 72.75 มิลลิเมตรต่อชั่วโมง แต่ไม่มีการใช้ตัวเลขนี้ในการคำนวณเรื่อง ปริมาตรของบ่อระเหย นอกจากนี้ตัวเลขที่อาจจะเหมาะสมมากกว่าที่ควรจะนำมาใช้ในการคำนวณคือ ปริมาณน้ำฝนสูงสุดในคาบ 25 ปี ทั้งราย 1 ชั่วโมงซึ่งเท่ากับ 82.20 มิลลิเมตรต่อชั่วโมง และราย 24 ชั่วโมงที่เท่ากับ 142.40 มิลลิเมตรต่อชั่วโมง

²³ ภาคผนวกประกอบรายงานการศึกษาและประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการผลิตไฟฟ้าจากถ่านหิน อำเภอพะเยา หะคีรี จังหวัดนครสวรรค์, ภาคผนวก ค.-15 รายการคำนวณการระบายน้ำบนลานกองถ่าน, หน้า ผ-222

5. ฝุ่นละอองจากถ่านหิน

ทางโรงไฟฟ้าจะต้องใช้ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิงจำนวน 472 ตันต่อวัน หรือประมาณ 138,000 ตันต่อปี ซึ่งจะขนส่งโดยรถบรรทุกเป็นจำนวนประมาณ 45 เที่ยวต่อวัน และภายในพื้นที่โรงไฟฟ้า จะมีการกองถ่านหินเป็นพื้นที่ประมาณ 40 ไร่ เพื่อสำรองให้เพียงพอกับการใช้ 90 วัน ทางชาวบ้านเป็นห่วงว่า ฝุ่นละอองจากถ่านหิน โดยเฉพาะ “การขนถ่ายถ่านหินลงจากรถบรรทุก การปรับแต่งกองถ่านหิน และการขนถ่ายไปเป็นเชื้อเพลิง จะเกิดการฟุ้งกระจายของฝุ่นละอองจากถ่านหินอย่างมาก”²⁴

ถึงแม้ว่าทางโรงไฟฟ้าจะอธิบายถึงมาตรการป้องกันที่เตรียมไว้ ทั้งการใช้ผ้าใบคลุม การตั้งรั้วตาข่าย การปลูกต้นสน และพื้นที่กันชน แต่ทางชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลน้ำทอง ก็ยังคงเป็นห่วงว่า มาตรการเหล่านี้จะป้องกันผลกระทบได้จริงหรือไม่ และที่สำคัญ ทางโรงไฟฟ้าจะดำเนินการตามมาตรการทั้งหมดนี้จริง ตลอดอายุโครงการหรือไม่

ข้อมูลในรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม

พื้นที่กองถ่านหิน 40 ไร่ จะลาดด้วยยางมะตอย มีการกองถ่านหินเป็นแถวทั้งหมด 12 กอง โดยแต่ละกองมีความกว้างประมาณ 30 เมตร ยาวประมาณ 165 เมตร และสูงประมาณ 8 เมตร แต่ละกองมีถ่านหินจำนวน 4,726 ตัน หรือสามารถกองถ่านหินได้ทั้งหมด 56,712 ตัน

การป้องกันฝุ่นถ่านหินปลิวจากลานกองถ่านหิน มีทั้งหมด 4 มาตรการหลักได้แก่ จะมีการคลุมกองถ่านหินด้วยผ้าใบถ่วงด้วยโซ่หนักรัด และมีการติดตั้งตาข่ายสูง 12 เมตร ที่มีขนาดตาข่ายประมาณ 1 มิลลิเมตร รอบลานกองถ่านหิน ถัดจากนั้นจะมีการปลูกต้นสนประติพัทธ์ 3 แถวเพื่อบังลม และมาตรการสุดท้ายคือ ระยะกันชนประมาณ 40 เมตร จากขอบนอกของแนวต้นไม้กันลมถึงขอบพื้นที่โครงการ หรือประมาณ 60 เมตรถ้าคิดจากกองถ่านหินถึงขอบพื้นที่โครงการ ซึ่งสอดคล้องกับผลจากการสัมภาษณ์โรงสีที่ระบุไว้ว่า ถ้าไม่มีมาตรการป้องกันใดๆ ถ่านหินจะปลิวไม่เกิน 60 เมตร

นอกจากนี้ การพิจารณาผลกระทบเรื่องฝุ่นจากกองถ่านหินมีนัยว่า เน้นการพิจารณาที่ผลกระทบของฝุ่นต่อสุขภาพของคนเท่านั้น โดยระบุว่า “จากสภาพพื้นที่เป็นที่โล่งมีการทำนาโดยรอบโครงการ มีชุมชนซึ่งมักตั้งบ้านเรือนบริเวณริม 2 ฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา โดยด้านทิศเหนือมีระยะห่างจากพื้นที่ลานกองถ่านหินประมาณ 1.7 กิโลเมตร และด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีระยะห่างประมาณ 1.5 กิโลเมตร จึงไม่น่าที่จะได้รับผลกระทบจากการกองถ่านหิน”²⁵

²⁴ เอกสารแผนปลิวของชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตำบลน้ำทอง

²⁵ รายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม หน้า 4-29

การชี้แจงอื่นๆ ของทางโรงไฟฟ้า

ทางโรงไฟฟ้ามีการชี้แจงเพิ่มเติมในเรื่องฝุ่นแกลบ²⁶ว่า “สิ่งที่จะทำให้เกิดฝุ่นที่อยู่ในเมล็ดข้าวคือ คายข้าว ซึ่งคายข้าวจะหลุดไปในกระบวนการตากข้าวของโรงสี และก่อนการสีข้าว ทางโรงสีจะทำความสะอาดข้าวเปลือกอีกหลายขั้นตอน ดังนั้นแกลบที่ได้จากการสีข้าวนั้น แทบจะไม่เหลือฝุ่นอยู่เลย แม้แต่คนงานที่ทำงานในโรงสีก็ยังไม่มีปัญหาแต่อย่างใด”

นอกจากนี้ “หากรถบรรทุกทำแกลบตกหล่นหรือฟุ้งกระจาย จะต้องชดเชยค่าเสียหาย และฝุ่นจากแกลบก็มีน้อยมาก ย่อมไม่ไปเพิ่มปริมาณฝุ่นที่มีในอากาศอย่างแน่นอน”

ข้อมูลหรือประเด็นเพื่อการพิจารณาเพิ่มเติม

จากข้อมูลต่างๆ ข้างต้น จะเห็นได้ว่า มีประเด็นที่ควรพิจารณาเพิ่มเติมหลายประเด็นได้แก่

ประการแรก แกลบที่ขนถ่ายลงจากรถบรรทุกแล้ว แต่ยังไม่ได้อัดเข้ากองแกลบที่พร้อมจะเอาผ้าใบคลุม จะอยู่บริเวณใด นานเท่าใด และมีโอกาสที่แกลบจะปลิวในช่วงนี้มากน้อยเพียงใด

ประการที่สอง ข้อมูลในรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ระบุว่า แกลบจะปลิวไม่เกิน 60 เมตรนั้น ได้จากการสอบถามเฉพาะโรงสีเท่านั้น แต่ไม่มีการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น ซึ่งน่าจะทำให้ได้รับข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับ ขนาดของผลกระทบและรายละเอียดของปัญหาที่เกิดขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น ก็น่าจะได้รับข้อมูลยืนยันว่า ระยะปลิวไกลสุดของแกลบเท่ากับ 60 เมตรจริงหรือไม่ และถ้าเกิดผลกระทบในระยะที่มากกว่า 60 เมตร ผลกระทบมีลักษณะอย่างไร และรุนแรงแค่ไหน

อีกแนวทางหนึ่งซึ่งน่าจะเป็นการเพิ่มข้อมูลที่เชื่อถือได้คือ การทดลองกองแกลบในพื้นที่จริง โดยพยายามทดลองให้ใกล้เคียงกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นจริงมากที่สุด และติดตามผลว่าจะเกิดผลกระทบหรือไม่ และรุนแรงแค่ไหน นอกจากนี้ยังสามารถทดลองในกรณีที่มาตราการใด มาตราการหนึ่งหรือหลายมาตรการ เกิดปัญหาพร้อมกัน จะมีผลกระทบหรือไม่ อย่างไร

สำหรับในประเด็นสุดท้ายคือ ความเชื่อมั่นของชาวบ้านว่า ผ้าใบจะคลุมกองแกลบตลอดการดำเนินงาน 25 ปี คายข้าวจะมีการดูแล ถ้ามีปัญหาขาด จะมีการเปลี่ยนซ่อม ซึ่งประเด็นนี้มีการวิเคราะห์รวมอยู่ในหัวข้อ “กลไกการตรวจสอบโรงไฟฟ้าหลังเริ่มดำเนินการแล้ว

²⁶ จากเอกสารคำชี้แจงของทางโรงไฟฟ้าต่อข้อกล่าวหาของชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลโพกวม จังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งเป็นโครงการโรงไฟฟ้าแกลบลักษณะเดียวกันของบริษัท เค.ที.ไบโอพาวเวอร์

6. จี๊เถ้าจากการเผาถ่านหิน

จี๊เถ้าจากการเผาถ่านหิน นอกจากเถ้าเบา (Fly Ash) จำนวน 76.5 ตันต่อวัน ที่จะถูกดักจับด้วยเครื่องดักฝุ่นไฟฟ้าสถิตย์แล้ว ยังมีจี๊เถ้าหนัก (Bottom Ash) อีกจำนวน 8.5 ตันต่อวัน รวมมีเถ้าทั้งหมดที่โรงไฟฟ้าต้องกำจัดจำนวนประมาณ 85 ตันต่อวัน

ทางชมรมอนุรักษ์ฯ ได้สะท้อนความเป็นห่วงว่า ทางโรงไฟฟ้าสามารถอธิบายได้ทุกประเด็นว่า จี๊เถ้าถ่านหินสามารถขายได้ นอกจากนี้จะมีการให้เปล่าและว่าจ้างบริษัทมารับไปกำจัด ถ้าเหลือจริงๆ จะฝังกลบและจะมีดำเนินการอย่างดีทุกๆ อย่าง แต่เมื่อถึงการปฏิบัติจริง จะดำเนินการต่างๆ เหล่านี้ได้หรือไม่ และจะดำเนินการจริงตลอดระยะเวลาโครงการหรือไม่ ดังนั้นทางชาวบ้านจึงเน้นการสอบถามไปที่ประเด็นเรื่อง จะสามารถขายจี๊เถ้าได้จริงหรือไม่ และรายละเอียดของการฝังกลบเป็นอย่างไร

ข้อมูลจากรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ในรายงานฯ ระบุว่า มีแนวทางในการจัดการกับจี๊เถ้าดังกล่าวทั้งหมด 3 แนวทางหลัก ได้แก่ การขาย, การให้ผู้รับรับจี๊เถ้าไปใช้ประโยชน์หรือกำจัด และการฝังกลบในบริเวณพื้นที่โครงการ โดยมีรายละเอียดโดยสรุป²⁷ คือ

การขาย จะเป็นแนวทางหลักที่บริษัทจะดำเนินการ โดยได้มีการติดต่อกับบริษัทในต่างประเทศแล้ว 4 บริษัท สำหรับการขนส่งจะมีสองรูปแบบ คือ การใส่รถบรรทุกชนิดถึงปิดขนาด 18 ตัน ซึ่งจะมีปริมาณสูงสุดประมาณวันละ 6 เที่ยว และการบรรจุใส่ถุงแล้วกองไว้ในลานกองจี๊เถ้าในพื้นที่โรงไฟฟ้า ก่อนส่งไปขาย นอกจากนี้แล้ว ยังมีการเจรจาเบื้องต้นเกี่ยวกับการขายจี๊เถ้าถ่านหินให้กับบริษัทภายในประเทศจำนวนหนึ่ง

การให้ผู้รับรับจี๊เถ้าไปใช้ประโยชน์หรือกำจัด ซึ่งอาจจะเป็นรูปแบบของการให้เปล่า หรือในเหตุสุดวิสัย จะว่าจ้างบริษัทที่รับกำจัดจี๊เถ้า

การฝังกลบในบริเวณพื้นที่โครงการ จะเป็นทางเลือกสุดท้ายเมื่อไม่สามารถดำเนินการ 2 แนวทางแรกได้ โดยทางโครงการได้เตรียมพื้นที่ไว้ 21.8 ไร่ ประกอบด้วย 18 บ่อ แต่ละบ่อมีขนาดประมาณ 1 ไร่ หากฝังกลบแบบต่อเนื่องวันละประมาณ 85 ตัน บ่อฝังจี๊เถ้าทั้งหมดจะรองรับได้ 1 ปี หรือถ้าฝังกลบแบบบดอัดจะรองรับได้ 1 ปีครึ่ง แต่จากการจัดการจี๊เถ้าตาม 2 วิธีแรกทำให้คาดว่า พื้นที่ฝังกลบนี้จะสามารถรองรับได้ถึง 20 ปี

²⁷ รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม หน้า 2-68

การชี้แจงอื่นๆ ของทางโรงไฟฟ้า

จากเอกสารประชาสัมพันธ์ อธิบายในประเด็นนี้ว่า จี๊เจ้าแกลบ สามารถขายเป็นวัตถุดิบให้กับอุตสาหกรรมได้หลายประเภทเช่น การผลิตซีเมนต์ ซึ่ง “จะบรรจุในภาชนะแข็งแรง ผนึกแน่นด้วยเครื่องจักร ภาชนะเหล่านี้จะต้องทนทานต่อการขนส่งทางบกและทางน้ำสู่จุดหมายปลายทาง ดังนั้นจะไม่เกิดปัญหาฟุ้งกระจายเลย”

สำหรับจี๊เจ้าที่เหลือจากการขาย ซึ่งทางโรงไฟฟ้าอธิบายว่า “จะมีน้อยมาก เนื่องจากมีประโยชน์และความต้องการสูง” จะฝังกลบในพื้นที่ของโรงไฟฟ้า โดย “จะมีการคาดหลุมด้วยแผ่นพลาสติกหนา ซึ่งจะอยู่ได้ประมาณ 100 ปี เมื่อเต็มหลุมก็จะฝังกลบด้วยแผ่นพลาสติกและหน้าดิน กับปลูกหญ้าทับไปอีกชั้นหนึ่ง”²⁸

ประเด็นหรือข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

ทางบริษัทเจ้าของโครงการ มีการดำเนินโครงการในลักษณะเดียวกันนี้อีก 3 โครงการ ดังนั้นความเป็นไปได้เรื่อง การขายจี๊เจ้า จำเป็นจะต้องพิจารณาปริมาณร่วมกันของทั้งหมดของ 4 โครงการ มิใช่พิจารณาแยกเป็นรายโครงการ

ประเด็นที่สำคัญอีกข้อหนึ่งคือ การตรวจสอบควบคุมให้ดำเนินการป้องกันฝุ่นจากจี๊เจ้าตามมาตรการต่างๆ ที่ระบุไว้ ทั้งภาชนะ, การบรรจุ, และการขนส่งจี๊เจ้า, การป้อนวัสดุกันซึมและการพรมน้ำในบ่อฝังกลบจี๊เจ้า, ฯลฯ ซึ่งประเด็นเหล่านี้เกี่ยวข้องโดยตรงกับความเชื่อมั่นต่อโครงการของชาวบ้านในพื้นที่ เนื่องจากยากต่อการตรวจสอบว่า ดำเนินการจริงตามที่อธิบายไว้หรือไม่ และยากต่อการพิสูจน์โดยชาวบ้านในท้องถิ่นเช่น การปนเปื้อนของน้ำจี๊เจ้าในน้ำใต้ดิน

²⁸ เอกสารประชาสัมพันธ์ บริษัท เอ.ที.ไบโอพาวเวอร์ จำกัด

7. การลักลอบใช้เชื้อเพลิงอื่น

เนื่องจาก โรงไฟฟ้าต้องใช้แกลบเป็นเชื้อเพลิงจำนวน 472 ตันต่อวัน หรือ 138,000 ตันต่อปี และมีระยะเวลาดำเนินการ 25 ปี

ดังนั้นชาวบ้านจึงค่อนข้างเป็นห่วงว่า ทางโรงไฟฟ้าจะไม่สามารถหาแกลบได้เพียงพอตลอด 25 ปี โดยนายสุนทร เียนสุข และนายเทพ ศรีน้ำ ชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลน้ำทรง ได้ให้ข้อมูลว่า ปัจจุบันนี้ โรงเผาอิฐซึ่งใช้แกลบเป็นเชื้อเพลิงบางโรงในตำบลน้ำทรงหรือพื้นที่ใกล้เคียง “ต้องวิ่งรอกหาแกลบเป็น 100 กิโลเมตรแล้ว”²⁹

ในการชี้แจงกับคณะผู้แทนจากสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม³⁰ นายโนรี พงษ์สมบัติซึ่งประกอบอาชีพเผาอิฐ ได้อธิบายข้อเท็จจริงว่า โรงสีข้าวในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดอื่นๆ ในภาคกลาง ไม่ได้มีแต่การสีข้าวและขายข้าวสารอย่างเดียว แต่มีการนึ่งข้าวและขายในรูปข้าวเปลือก แล้วไปทำการสีเป็นข้าวสารที่จุดที่จะส่งออกนอกประเทศเช่น จังหวัดในภาคใต้ เนื่องจากการดูแลรักษาข้าวสารยากกว่าข้าวเปลือก ซึ่งทำให้โรงสีในเขตนี้ ไม่ได้มีแกลบอย่างที่เคยใช้กันทั่วไป

นอกจากนี้ นายโนรี ยังเป็นห่วงว่า ถ้ามีโครงการโรงไฟฟ้าเกิดขึ้นจริง น่าจะส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบอาชีพเผาอิฐอย่างแน่นอน ทั้งการหาแกลบที่ยากมากขึ้น และราคาแกลบที่สูงขึ้น ในปัจจุบันนี้ ก็แทบจะไม่คุ้มทุนอยู่แล้ว ในพื้นที่ 3 จังหวัดที่ทางโครงการโรงไฟฟ้าจะรับซื้อแกลบ มีผู้เผาอิฐประมาณ 500 ราย ถ้าประมาณว่า แต่ละรายมีการจ้างงาน 10 คน ก็คิดเป็นจำนวนแรงงาน 5,000 คนที่อาจจะได้รับผลกระทบ ถ้าผู้เผาอิฐเหล่านี้ไม่สามารถดำเนินธุรกิจต่อไปได้

ทางโรงไฟฟ้าชี้แจงทั้งวิธีการอธิบายกับชาวบ้านและในรูปของเอกสารว่า “บริษัทจะไม่ใช้ถ่านหิน หรือลิกไนต์ หรือน้ำมันเตา ถ้าแกลบหมด จะหยุดเดินเครื่องจักร” แต่ชาวบ้านไม่เชื่อว่า โครงการซึ่งมีเงินลงทุนประมาณ 1,400 ล้านบาท จะยอมหยุดดำเนินการ ถ้าหาแกลบได้ไม่เพียงพอ

ชาวบ้านทั้งสองฝ่ายมีการพูดถึงประเด็นทางเทคนิคของเครื่องจักรว่า สามารถใช้เชื้อเพลิงอื่นได้หรือไม่ ซึ่งกลุ่มที่เห็นด้วยกับโครงการบอกว่า จากคำชี้แจงของทางโรงไฟฟ้า เครื่องจักรสามารถใช้วัสดุทางการเกษตรอย่างอื่นได้เช่น ชานอ้อย, ชังข้าวโพด, ฯลฯ แต่ไม่สามารถใช้ถ่านหินได้ แต่ทางฝ่ายคัดค้านยังไม่แน่ใจเกี่ยวกับถ่านหิน เนื่องจากไม่เคยมีข้อมูลที่ชัดเจน แต่ก็คาดว่า ถ้าจำเป็น โรงไฟฟ้าก็น่าจะสามารถหาทางปรับเปลี่ยนไปใช้ถ่านหินได้

²⁹ จากการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2545 ที่บริเวณพื้นที่ที่จะก่อสร้างโครงการ

³⁰ เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2546

ข้อมูลในรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม

จากข้อมูลในหน้า 2-38 ซึ่งอ้างอิงข้อมูลปริมาณแกลบในจังหวัดนครสวรรค์, ชัยนาท และ อุทัยธานี ระหว่างปี 2539-2544 ของศูนย์สารสนเทศการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรระบุว่า มี ปริมาณเพียงพอสำหรับความต้องการของโรงไฟฟ้า โดยถ้าพิจารณาจากข้อมูลในปี 2544 ทางโครงการจะ ใช้แกลบประมาณร้อยละ 24 ของปริมาณแกลบที่เกิดขึ้นใน 3 จังหวัดดังกล่าว

ทางโครงการได้ตกลงทำสัญญาซื้อขายแกลบระยะยาวกับโรงสี 20 โรง รวมเป็นปริมาณ 122,000 ตันหรือประมาณ 88 เปอร์เซนต์ของปริมาณที่ต้องใช้ทั้งปี โดยมีรายละเอียดแบ่งเป็น โรงสีในจังหวัด นครสวรรค์ 12 โรงคิดเป็น 53,000 ตัน จังหวัดชัยนาท 6 โรงหรือ 49,000 ตัน และจังหวัดอุทัยธานี 2 โรง โดยมีปริมาณ 20,000 ตัน สำหรับปริมาณที่เหลืออีกประมาณ 16,000 ตัน ทางบริษัทมีแผนที่จะทำสัญญา แกลบเพิ่มเติม เพื่อให้ครบตามจำนวนที่จะใช้ก่อนเริ่มเปิดเดินเครื่อง รวมทั้งมีการเปิดรับซื้อหน้าโครงการ หลังจากที่เปิดเดินเครื่องแล้ว

การชี้แจงอื่นๆ ของทางโรงไฟฟ้า

ในเอกสารประกอบการประชุมรับฟังความคิดเห็นเมื่อวันที่ 24-25 ธันวาคม 2545 บริษัทได้เน้น ถึงข้อระบุในสัญญาประชาคมว่า จะใช้เชื้อเพลิงชีวมวลเท่านั้น ทางผู้แทนชุมชนสามารถตรวจสอบ โรงไฟฟ้าได้ทุกเมื่อ และถ้าหากมีการละเมิด ก็สามารถเอาผิดทางบริษัทได้ นอกจากนี้ยังอธิบายว่า เครื่องจักรในโรงไฟฟ้าได้รับการออกแบบไว้สำหรับเชื้อเพลิงแกลบเท่านั้น

ข้อมูลหรือประเด็นเพื่อการพิจารณาเพิ่มเติม

จากข้อมูลของทางสำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน ถ้าในอนาคตโรงไฟฟ้าเปลี่ยนเชื้อเพลิง จริง จะสามารถใช้มาตรการยกเลิกการให้เงินสนับสนุนจากกองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงานได้ แต่ไม่สามารถยกเลิกโครงการหรือยกเลิกการรับซื้อไฟฟ้าได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทางการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่ง ประเทศไทย ซึ่งเป็นคู่สัญญาการซื้อขายไฟฟ้าว่า จะมีเงื่อนไขอย่างไร

สำหรับประเด็นเรื่องทางเทคนิคของเครื่องจักรในการใช้เชื้อเพลิงชนิดอื่นๆ ก็น่าจะมีการหา ข้อมูลที่ชัดเจนและเชื่อถือได้ว่า เครื่องจักรจะสามารถใช้เชื้อเพลิงอะไรได้บ้าง โดยเฉพาะถ่านหิน จะ สามารถใช้ได้หรือไม่ ถ้าสามารถใช้ได้โดยมีการปรับเปลี่ยนเพียงเล็กน้อย ก็ควรจะตั้งมีการกำหนด แนวทางป้องกันให้ชัดเจน ถ้าจำเป็นต้องมีการปรับแต่งเครื่องจักร ก็ควรจะศึกษาต้นทุนการปรับแต่งให้ ชัดเจน และกำหนดแนวทางป้องกันที่เหมาะสมและสามารถตรวจสอบโดยชาวบ้านในท้องถิ่นได้ แต่ถ้า ต้องเปลี่ยนเครื่องจักรใหม่ทั้งหมด ก็อาจจะเป็นอุปสรรคว่า ไม่สามารถลักลอบใช้เชื้อเพลิงอื่นได้ แต่ควร จะมีการเปิดเผยข้อมูลที่ชัดเจน

8. กลไกการตรวจสอบโรงไฟฟ้าและชดเชยผลกระทบสิ่งแวดล้อมเมื่อเริ่มดำเนินโครงการแล้ว

จากประเด็นปัญหาผลกระทบในด้านต่างๆ จะเห็นได้ว่า มีความเชื่อมโยงถึงประเด็นความเป็นห่วงที่สำคัญมากคือ ความมั่นใจของชุมชนว่า โรงไฟฟ้าจะดำเนินการอย่างทันท่วงทีทั้งหมดจริง และมีการดำเนินการอย่างสม่ำเสมอตลอด 25 ปี

โดยทางชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมฯ จะมีการพูดคุยอยู่เสมอว่า

“ตอนแรกยังไม่เริ่มโครงการ ก็อธิบายได้ทุกอย่าง แก้ได้ทุกข้อ แต่เมื่อได้สร้างโรงไฟฟ้าและดำเนินการไปแล้ว จะทำอย่างที่พูดไว้จริงหรือเปล่า”

ยิ่งไปกว่านั้น ชาวสาร ข้อมูลต่างๆ ที่ได้รับรู้จากสื่อต่างๆ เกี่ยวกับ ประสิทธิภาพปัญหาของชุมชนที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งเกิดขึ้นในหลายพื้นที่ทั่วประเทศ ทำให้ทางชมรมฯ มีความเป็นห่วงมากกว่า ปัญหาผลกระทบจากโรงงานในที่อื่นๆ ยังไม่สามารถแก้ไขได้ แล้วถ้าเกิดปัญหากับกรณีของตนเองจะสามารถแก้ไขได้อย่างไร

เหตุผลที่สำคัญอีกข้อหนึ่งซึ่งชาวบ้านมักจะกล่าวถึงก็คือ อำนาจต่อรองของฝ่ายโรงไฟฟ้า มีมากกว่าชาวบ้านในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเงิน ความรู้ความสามารถ เวลา และความสัมพันธ์กับผู้ที่มีอำนาจในระดับต่างๆ ทำให้สมาชิกชมรมฯ หลายคนเห็นว่า เพื่อความปลอดภัยและมั่นใจ ก็ไม่ควรจะให้ตั้งโรงไฟฟ้าตั้งแต่แรก

ข้อมูลในรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ทางโรงไฟฟ้าได้เสนอการจัดทำสัญญาประชาคมและการจัดตั้งกองทุนประกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความมั่นใจและความเชื่อมั่นในโครงการเกี่ยวกับมาตรการป้องกัน แก้ไข และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยถ้าหากเกิดผลกระทบเนื่องจากมีการละเมิดสัญญาประชาคม ก็สามารถนำเงินจากกองทุนประกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม มาแก้ไขหรือชดเชยผลกระทบที่เกิดขึ้นได้

ทางโรงไฟฟ้าจะนำเสนอร่างสัญญาประชาคมให้กับ อบต. เพื่อการพิจารณาในเบื้องต้น และแต่งตั้งคณะกรรมการที่ประกอบด้วยตัวแทนของชุมชน ผู้แทนบริษัท และผู้ทรงคุณวุฒิ มาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขร่างสัญญาประชาคมให้เป็นที่ยอมรับ ก่อนที่จะมีการลงนามต่อไป³¹

ตามรายละเอียดของร่างสัญญาประชาคม บริษัทได้เน้นที่ฝุ่นที่จะออกจากปล่อง, ฝุ่นแกลบและจีเอ็มโอซึ่งอาจจะเกิดขึ้นระหว่างการขนส่งหรือจากการกองในที่โครงการ, และผลกระทบของน้ำเสีย ถ้าปล่อยออกนอกพื้นที่โครงการ สำหรับประเด็นผลกระทบอื่นๆ นอกจากนี้อ้างอิงข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

³¹ รายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม หน้า 2-148

ทาง อบต. และทางโรงไฟฟ้า จะร่วมกันสรรหาคณะกรรมการบริหารกองทุนประกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยจะประกอบด้วยผู้แทนจาก อบต. กรรมการหมู่บ้าน และชาวบ้าน จำนวน 6 คน ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านที่เกี่ยวข้องได้แก่ ด้านการสาธารณสุข เกษตรกรรม อุตสาหกรรม และฝ่ายปกครอง รวม 4 คน และตัวแทนจากโรงไฟฟ้าจำนวน 5 คน

ข้อกำหนดที่สำคัญอีกข้อหนึ่งในร่างกองทุนประกันคือ ถ้าหากมีความเสียหายเกิดขึ้นเนื่องจากโรงไฟฟ้า การสรุปมติเกี่ยวกับค่าเสียหายต้องมีเสียงไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 หรือเท่ากับ 10 เสียง

การชี้แจงอื่นๆ ของทางโรงไฟฟ้า

ทางโรงไฟฟ้าชี้แจงถึงประเด็นที่ว่า “เพื่อเป็นการเพิ่มความมั่นใจให้กับชุมชน ทางโรงไฟฟ้า จึงเสนอจะจัดทำสัญญาประชาคม โดย อบต. สามารถแต่งตั้งผู้แทนจากชุมชนเข้ามาตรวจสอบโรงงานได้ โดยไม่ต้องรอให้ราชการเข้ามาตรวจสอบ”³²

ข้อมูลหรือประเด็นเพื่อการพิจารณาเพิ่มเติม

จากการพิจารณาประเด็นเรื่อง กลไกการตรวจสอบโรงไฟฟ้าหลังจากได้เริ่มดำเนินการแล้ว ซึ่งเป็นประเด็นที่มีปัญหามากในสังคมไทย นอกจากนี้ ทางสำนักนโยบายและแผนพลังงานเอง ก็กำลังผลักดันแนวความคิดเรื่อง การจัดตั้งคณะกรรมการไตรภาคีขึ้นมาตรวจสอบการดำเนินงานของโครงการ โดยมีหลักการโดยรวมตรงกับประเด็นเรื่อง สัญญาประชาคมและกองทุนประกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม จึงมีประเด็นเพื่อพิจารณาเพิ่มเติมหลายประการดังนี้

ประการแรก การยอมรับของชุมชนร่วมกัน ที่จะเข้าร่วมกระบวนการเจรจาเรื่องสัญญาประชาคม และกองทุนประกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม ภายใต้อาณัติซึ่งมีความขัดแย้งในปัจจุบัน เนื่องจากหากมีเพียงบางกลุ่มเข้าร่วมเท่านั้น อาจจะไปสู่ความขัดแย้งมากขึ้น

ประการที่สอง องค์ประกอบของคณะกรรมการในสัญญาประชาคมและกองทุนประกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม ทั้งในด้านจำนวนของตัวแทนจากแต่ละฝ่าย โดยต้องคำนึงถึงพื้นฐานที่ฝ่ายต่างๆ มีอำนาจต่อรองต่างกัน โดยเฉพาะฝ่ายชาวบ้านที่มีจะมีอำนาจต่อรองน้อยที่สุด และวิธีการสรรหาตัวแทนชาวบ้าน เพื่อให้ได้ตัวแทนชาวบ้านที่เป็นอิสระ จากภาคราชการและฝ่ายโรงไฟฟ้า

สำหรับตัวแทนของภาคราชการ ควรจะมีตัวแทนจากหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านสาธารณสุขและสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านเกษตร รวมอยู่ด้วย ซึ่งในปัจจุบันนี้ยังเน้นไปที่ส่วนอุตสาหกรรม และส่วนงานปกครองเป็นหลัก

³² เอกสารชี้แจงข้อกังวลของชาวบ้านประกอบเวทีสาธารณะในพื้นที่ตำบลต่างๆ ของอำเภอยะหริ่ง จัดโดยโครงการโรงไฟฟ้า ระหว่างวันที่ 24-25 ธันวาคม 2545

การที่โรงไฟฟ้าเข้าร่วมอยู่ในคณะกรรมการด้วย ทำให้ควรจะมีการกำหนดมาตรการที่ชัดเจนว่า จะทางคณะกรรมการจะดำเนินการเข้าตรวจสอบโรงไฟฟ้าอย่างไรที่โรงไฟฟ้าจะไม่ทราบล่วงหน้า เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในกระบวนการตรวจสอบ

ประการต่อไป อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการในสัญญาประชาคมหรือคณะกรรมการไตรภาคี จะมีอำนาจอะไรบ้างและสามารถใช้กลไกอะไร ในการตรวจสอบและต่อรองกับทางโรงไฟฟ้า ควรจะมีการตกลงร่วมกันและระบุให้ชัดเจน

นอกจากนี้ ควรจะมีการพิจารณาถึงการปรับมาตรฐานในปัจจุบัน เพื่อให้เอื้อต่อกระบวนการ ตรวจสอบ ควบคุมโรงไฟฟ้า หรือเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของคณะกรรมการไตรภาคี ตัวอย่างเช่น เรื่องภาระการพิสูจน์ (Burden of Proof) ในกรณีที่เกิดปัญหาผลกระทบขึ้น ทางฝ่ายชาวบ้าน ต้องรับภาระนี้เพื่อจะพิสูจน์ว่า เป็นปัญหาจากโรงไฟฟ้าจริง จะมีความเป็นไปได้หรือไม่ที่จะปรับเปลี่ยน ให้ทางฝ่ายโรงไฟฟ้าเป็นผู้รับภาระนี้ โดยถ้าเกิดปัญหาขึ้น ทางโรงไฟฟ้าจะต้องเป็นผู้พิสูจน์ว่า ปัญหา ผลกระทบดังกล่าวไม่ได้เกิดจากโรงไฟฟ้า มิเช่นนั้นทางโรงไฟฟ้าจะต้องรับผิดชอบ แต่ควรจะต้องมีการ ประสานงานและตกลงร่วมกันในรายละเอียด

ในประเด็นถัดไป มีหลายฝ่ายพูดถึงเรื่อง การปิดโรงไฟฟ้าถ้าเกิดผลกระทบขึ้นจริง ทางทีมวิจัยจึง ทำการประมวลในเบื้องต้นได้ 5 แนวทางหลัก โดยการดำเนินการเหล่านี้เป็นการปิดโรงไฟฟ้าชั่วคราว เพื่อปรับปรุงแก้ไข ส่วนการปิดอย่างถาวรนั้น น่าจะต้องเกิดปัญหาหลายครั้ง และไม่สามารถแก้ไขอย่าง จริงจังได้ หรือเกิดปัญหาอย่างรุนแรงมาก อย่างไรก็ตามจะต้องมีการดำเนินการหลายขั้นตอนและจะต้อง มีการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการปิดอย่างถาวรเพิ่มเติมต่อไป

แนวทางแรกคือ ระดับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถดำเนินการตาม พ.ร.บ. การ สาธารณสุข โดยสามารถกำหนดให้กิจการโรงไฟฟ้า เป็นอุตสาหกรรมที่มีผลกระทบและต้องควบคุม หลังจากนั้นทาง อบต. สามารถใช้อำนาจปิดโรงไฟฟ้าได้ถ้าเกิดปัญหาขึ้น หรืออาจจะใช้ประเด็นเรื่อง เหตุ ร้ายกาญ ปิดโรงไฟฟ้าได้

แนวทางที่สองคือ การดำเนินการของชุมชน โดยใช้พลังของชาวบ้านในท้องถิ่นเช่น การเจรจา โดยตรงกับโรงไฟฟ้า หรือการเดินขบวน เพื่อกดดันให้โรงไฟฟ้าปิดและแก้ไขปัญหา สำหรับแนวทางนี้ ชาวบ้านที่ตำบลมะขามเต่า อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท เคยใช้ได้ผลจริงมาแล้ว โดยชาวบ้านได้รับ ผลกระทบเรื่องฝุ่นจากโรงไฟฟ้าแกลบ จึงมีการใช้แนวทางนี้จนสามารถปิดโรงไฟฟ้าชั่วคราวได้ แต่ ประเด็นที่สำคัญของแนวทางนี้ก็คือ ไม่มีอำนาจบังคับทางกฎหมายรองรับ

แนวทางถัดไปคือ ในระดับหน่วยราชการระดับจังหวัด ข้อกฎหมายในปัจจุบันกำหนดให้ ผู้ที่มี อำนาจสั่งปิดโรงไฟฟ้าต้องเป็นอุตสาหกรรมจังหวัดเท่านั้น ดังนั้นถ้าหากคณะกรรมการตามสัญญา ประชาคมจะดำเนินการตามแนวทางนี้ ก็ควรมีการพิจารณาว่า จะมีการประสานงานกับอุตสาหกรรม

จังหวัดอย่างไร เพื่อให้มีความโปร่งใส เป็นอิสระจากทางโรงไฟฟ้า และสามารถมีอำนาจดำเนินการสั่งโรงไฟฟ้าได้จริง ถ้าเกิดปัญหาขึ้น

แนวทางที่ดีคือ สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน สามารถใช้อำนาจยกเลิกการให้เงินสนับสนุนได้ ซึ่งได้รับการยืนยันว่า สามารถดำเนินการได้เลย แต่ข้อจำกัดที่สำคัญก็คือ สามารถดำเนินการได้เฉพาะในช่วงที่ให้การสนับสนุนคือ 5 ปีแรกเท่านั้น

แนวทางสุดท้ายคือ การดำเนินการของทางการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ที่สามารถจะยกเลิกสัญญาการซื้อขายไฟฟ้า ซึ่งน่าจะส่งผลต่อการดำเนินการของโรงไฟฟ้าอย่างมาก อย่างไรก็ตามในปัจจุบันยังไม่มีรายละเอียดที่ชัดเจนในเรื่องนี้ว่า จะกำหนดเงื่อนไขในสัญญาอย่างไรและเงื่อนไขในการดำเนินการยกเลิกสัญญาเป็นอย่างไร

สำหรับประเด็นเกี่ยวกับกลไกการตรวจสอบประการสุดท้ายคือ การจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเป็นตัวแทน ในด้านหนึ่งก็หมายความว่า เป็นการกีดกันชาวบ้านที่เหลือทั้งหมดให้ไม่สามารถใช้สิทธิหรือเข้าถึงกระบวนการได้โดยตรง

ดังนั้นชาวบ้านทั้งหมดที่มีไต่อยู่ในคณะกรรมการ ควรจะมีส่วนร่วมและมีอำนาจในการตรวจสอบ ควบคุมโรงไฟฟ้าอย่างไร รวมทั้งจะมีการตรวจสอบควบคุมคณะกรรมการตามสัญญาประชาคมหรือคณะกรรมการไตรภาคี ได้อย่างไร

9. ความขัดแย้งภายในชุมชน

ภายในชุมชนตำบลน้ำทรง มีทั้งกลุ่มผู้ที่สนับสนุนโครงการ กลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับโครงการ และชาวบ้านที่ยังไม่แน่ใจเกี่ยวกับผลกระทบและผลประโยชน์ของโครงการ

ทางชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลน้ำทรง ซึ่งไม่เห็นด้วยกับโครงการได้ให้ข้อมูล³³ว่า ในช่วงแรกๆ โรงไฟฟ้าก็เข้ามาชี้แจง แต่อธิบายเน้นเฉพาะข้อดี และมาตรการแก้ไขที่ครบถ้วนสมบูรณ์ทุกเรื่อง แต่ไม่อธิบายข้อเสียของโครงการ ทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกไม่เชื่อใจโรงไฟฟ้าอยู่บ้าง

แต่จุดสำคัญที่ทำให้ต้องลุกขึ้นมาคัดค้านก็คือ การดำเนินการที่ไม่โปร่งใสของทางโรงไฟฟ้า ตัวอย่างเช่น ในการสำรวจความคิดเห็นของทางโรงไฟฟ้าเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2545 บางหมู่บ้าน ให้ชาวบ้านลงนามเข้าประชุม แต่สุดท้ายผู้นำชุมชนเขียนสรุปว่า รายงานเหล่านี้เป็นผู้ที่เห็นด้วยกับโครงการ หรือ ผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุม แต่มีรายชื่อลงนามเห็นด้วย เป็นต้น

นอกจากนั้น ในเดือนกรกฎาคม 2545 ทางผู้นำชุมชน ได้เข้าสอบถามชาวบ้านทุกหลังคาเรือนว่า เห็นด้วยกับโครงการหรือไม่ โดยได้รับคำตอบแทนการสำรวจความคิดเห็นจากทางโรงไฟฟ้า ซึ่งทางชมรมฯ เห็นว่า เป็นการใช้เงินซื้อผู้นำชุมชน ซึ่งนับเป็นการทุจริตอย่างรุนแรง และทางโรงไฟฟ้านำผลการสำรวจนี้ไปอ้างอิงในจดหมายข่าวของทางบริษัทฯ

หลังจากนั้นทางชมรมฯ จึงเริ่มดำเนินการหาข้อมูลและคัดค้านในรูปแบบต่างๆ เช่น การส่งจดหมายสอบถามข้อมูลและจดหมายคัดค้านไปสู่หน่วยงานต่างๆ รวมทั้งการจัดเวทีเพื่อให้ข้อมูลกับชาวบ้าน แต่เนื่องจากทางฝ่ายโรงไฟฟ้าและฝ่ายที่เห็นด้วยกับโครงการมีการให้ข้อมูลหลายครั้งว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นด้วย มีผู้คัดค้านเพียงส่วนน้อยเท่านั้น จึงทำให้เกิดการเดินขบวนของชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมฯ และชาวบ้านไปที่ศาลากลางจังหวัดเพื่อยื่นหนังสือคัดค้านเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2545

ในปัจจุบันนี้ ทางชมรมอนุรักษ์ฯ พยายามทำข้อมูลและหลักฐานเกี่ยวกับความไม่โปร่งใสในการลงชื่อสนับสนุนโครงการที่ผ่านมา รวมทั้งการรวบรวมรายชื่อของผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับโครงการซึ่งในปัจจุบันนี้มีผู้ลงนามแล้วประมาณ 4,100 คน³⁴

รวมทั้งทางชมรมฯ ได้เดินทางไปที่โรงไฟฟ้าที่อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาทเมื่อวันที่ 13 และ 14 กุมภาพันธ์ 2546 เนื่องจากเป็นโรงไฟฟ้าถ่านหินเช่นเดียวกับโครงการที่ตำบลน้ำทรง ถึงแม้ว่าจะใช้เครื่องคัดฝุ่นที่มีประสิทธิภาพต่ำกว่า จากการสอบถามชาวบ้านทำให้ ทางชมรมฯ ได้ข้อมูลที่ชัดเจนว่า เรื่องฝุ่น

³³ จากการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2545 และ 1 กุมภาพันธ์ 2546

³⁴ จากการสอบถามเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2546

ยังคงเป็นปัญหาอยู่และชาวบ้านที่นั่นยังไม่สามารถหาวิธีแก้ไขได้ ทำให้ทางชมรมฯ มีความเชื่อมั่นมากขึ้นว่า ไม่ควรจะให้โครงการโรงไฟฟ้าเกิดขึ้นตั้งแต่แรก³⁵

สำหรับทางกลุ่มผู้นำชุมชนก็มีความเป็นห่วงถึงความขัดแย้งภายในชุมชนในปัจจุบัน โดยผู้นำบางส่วนก็เคารพและยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างกันของทางชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมฯ แต่ก็ยังคิดว่า โครงการโรงไฟฟ้าจะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบรุนแรงอะไร โดยพูดถึงตัวอย่างที่ทางโครงการโรงไฟฟ้าพาไปดูงานที่โรงไฟฟ้าอินโดรามาที่จังหวัดสระบุรี ซึ่งใช้เครื่องดักฝุ่นไฟฟ้าสถิตย์เช่นเดียวกับโครงการโรงไฟฟ้าที่ตำบลน้ำทรง ถึงแม้ว่าเชื่อเพลิงจะไม่ใช้แกลบแต่เป็นซังข้าวโพดและถ่านหินก็ตาม³⁶

ข้อมูลในรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ทางโรงไฟฟ้าได้ดำเนินการชุมชนสัมพันธ์ตลอด 2 ปีที่ผ่านมา โดยมีการอธิบายถึงรายละเอียดต่างๆ ตั้งแต่กรอบแนวคิดในการดำเนินงาน, วัตถุประสงค์, แนวทาง, ขั้นตอนต่างๆ, และการติดตามประเมินผล³⁷

ผลการดำเนินงานในตำบลน้ำทรง³⁸ระบุว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าใจโครงการและเห็นด้วย มีส่วนน้อยเท่านั้นที่ไม่เห็นด้วย โดยมีผลสรุปจากการสำรวจความคิดเห็นเมื่อวันที่ 21-28 กุมภาพันธ์ 2545 ว่า ชาวบ้านร้อยละ 88.07 เห็นด้วยกับโครงการ ร้อยละ 9.85 ไม่เห็นด้วย และที่เหลือร้อยละ 2.08 ไม่ออกความคิดเห็น

ในหัวข้อปัญหาอุปสรรค และการแก้ไขในหน้า 7-40 มีการชี้แจงว่า ปัญหาในการคัดค้านต่อต้านโครงการ “เริ่มมีปัญหาเกี่ยวกับความไม่เข้าใจในขั้นตอนการดำเนินงานโครงการ ประกอบกับความขัดแย้งการเมืองในระดับท้องถิ่น และผลประโยชน์ในเรื่องการซื้อขายที่ดิน และการรับทราบข้อมูลในด้านปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโรงไฟฟ้าวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท”

การชี้แจงอื่นๆ ของทางโรงไฟฟ้า

ชี้แจงโดยเน้นประเด็นเหมือนกับในรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมว่า ทางโรงไฟฟ้าได้ทำการอธิบายชี้แจง และดำเนินการชุมชนสัมพันธ์มาตลอด 2 ปีที่ผ่านมา

³⁵ จากการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2546

³⁶ จากการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2546

³⁷ หัวข้อ 2.18 การประชาสัมพันธ์และการดำเนินงานชุมชนสัมพันธ์ หน้า 2-142 และบทที่ 7 การประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของประชาชน หน้า 7-1

³⁸ รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม หน้า 7-27

สำหรับในประเด็นเรื่อง การสำรวจความคิดเห็นของชาวบ้านทุกหลังคาเรือนโดยผู้นำชุมชนในเดือนกรกฎาคม 2545 ทางโรงไฟฟ้าอธิบายว่า ทางโรงไฟฟ้าต้องการจะทราบความคิดเห็นของชาวบ้านทั้งหมด และได้รับการเสนอจากทางผู้นำชุมชนที่จะช่วยทำการสอบถามให้ จึงเห็นด้วยและให้คำตอบแทนตามปกติในการทำแบบสอบถามต่างๆ ไป แต่ทั้งหมดนี้ ทำเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับทางบริษัทเองเท่านั้น ไม่ได้นำผลไปใช้อ้างอิงภายนอก

ข้อมูลหรือประเด็นเพื่อการพิจารณาเพิ่มเติม

การที่โรงไฟฟ้ามีฐานคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นว่า มีผลมาจากทั้งความเป็นห่วงและความเข้าใจผิด กับสาเหตุทางด้านความขัดแย้งการเมืองในระดับท้องถิ่น และผลประโยชน์ในเรื่องการซื้อขายที่ดิน ทำให้มีข้อที่ควรพิจารณาว่า ฐานคิดเช่นนี้จะสามารถนำไปสู่ทางออกร่วมกันได้อย่างไร โดยควรจะมีการปรับเปลี่ยนแนวคิดอย่างไร หรือมีการดำเนินการร่วมกันต่อไปอย่างไร เพื่อนำไปสู่การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อหาทางออกร่วมกัน โดยใช้ข้อมูลและเหตุผลบนพื้นฐานประชาธิปไตย

จากการสำรวจเบื้องต้นของทีมวิจัยในหมู่ 10 ชาวบ้านได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ชาวบ้านบางคนที่สนับสนุนโครงการ ก็อาจจะลงนามคนอื่นๆ ในครอบครัวที่ไม่ได้มาร่วมประชุมลงไปด้วย นอกจากนี้ ในการประชุมเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2545 ชาวบ้านหลายคนที่ยังลงนามเข้าประชุม ก็กลับไปก่อนจะมีการลงมติ แต่ถูกสรุปรวมว่า เห็นด้วยกับโครงการ รวมทั้งทีมวิจัยยังพบกรณีตัวอย่างของผู้ที่เข้าร่วมประชุมซึ่งยืนยันว่า เข้าร่วมจริงแต่ไม่เห็นด้วยกับโครงการ กลับอยู่ในรายชื่อที่ถูกสรุปว่า เห็นด้วยกับโครงการ

จากข้อมูลดังกล่าว เป็นการสนับสนุนว่า ข้อสรุปของทางโรงไฟฟ้าที่ว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นด้วยกับโครงการ มีชาวบ้านเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ไม่เห็นด้วย มีแนวโน้มที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งมากขึ้น เนื่องจากความไม่ถูกต้องของการแบ่งว่า ใครเห็นด้วย ใครคัดค้าน เพราะผู้ที่กังวลและคัดค้านอาจจะมีไม่น้อยในความเป็นจริง และยังทำให้ผู้คัดค้านรู้สึกไม่เป็นธรรมที่เห็นว่า พวกตนเป็นเพียงส่วนน้อย นอกจากนี้ยังกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกแบ่งฝ่าย และเสี่ยงต่อการสร้างความแตกแยกมากขึ้นในชุมชน

สำหรับประสบการณ์ในต่างประเทศเช่น ประเทศเดนมาร์ก ซึ่งมีการผลิตไฟฟ้าจากกังหันลมเป็นจำนวนมาก ซึ่งในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2533-2536 ก็เกิดปัญหาการต่อต้านของชุมชนท้องถิ่น³⁹ เนื่องจากผลกระทบของกังหันลมเรื่องเสียงรบกวน และผลกระทบต่อทัศนียภาพในบริเวณที่ตั้งกังหันลม

ซึ่งสังคมเดนมาร์ก ก็สามารถหาทางออกร่วมกันได้ โดยมีแนวทางหลักที่เปิดโอกาสให้เทศบาลและประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ เช่น การวางแผนระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่นที่รวมถึงการติดตั้งกังหันลมในภูมิภาคและท้องถิ่นนั้นๆ การร่วมกันกำหนดพื้นที่ที่จะตั้งกังหัน

³⁹ Per Christensen and Henrik Lund, 1998, *Conflicting Views of Sustainability: The case of wind power and nature conservation in Denmark*, European Environment Vol. 8, John Wiley & Sons, Page 1-6

ลม และการร่วมกันกำหนดรายละเอียดในการตั้งกังหันลมในแต่ละพื้นที่ว่า ควรจะเป็นอย่างไร รวมทั้งรัฐบาลยังมีการออกกฎระเบียบต่างๆ ที่สนับสนุนให้ชาวบ้าน, ชุมชน, สหกรณ์, หรือเทศบาลในพื้นที่นั้นๆ เป็นผู้ลงทุนเป็นเจ้าของกังหันลม

ผลประโยชน์ที่อาจจะเกิดขึ้นจากโครงการโรงไฟฟ้าแกลบ

1. ภาษีให้องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

หลังจากโรงไฟฟ้าเริ่มดำเนินการแล้ว จะมีการจ่ายภาษีให้กับองค์การบริหารส่วนตำบล จากการสัมภาษณ์ ทาง อบต. ยังไม่ทราบในรายละเอียดที่แน่นอนว่า จะเป็นภาษีประเภทใดบ้าง แต่คาดว่าจะประกอบด้วยภาษีที่ดิน ภาษีบำรุงท้องที่ และภาษีป้าย ทาง อบต. คาดว่า จะมีรายได้ภาษีจากโรงไฟฟ้าประมาณ 2 ล้านบาทต่อปี ซึ่งนับว่า สูงมากเมื่อเทียบกับภาษีทั้งหมดที่จัดเก็บได้ในปัจจุบันประมาณ 2 แสนบาทต่อปี⁴⁰

คำอธิบายของทางโรงไฟฟ้า

ในการอธิบายถึงผลประโยชน์ของโครงการต่อชุมชนท้องถิ่น ประเด็นการจ่ายภาษีให้กับ อบต. เป็นผลประโยชน์ที่ชัดเจนข้อหนึ่งที่ทางโรงไฟฟ้ามักจะกล่าวถึงในเอกสารต่างๆ ทางโรงไฟฟ้ามีมุมมองว่า ภาษีจากโรงไฟฟ้าจะทำให้ อบต. มีงบประมาณเพิ่มขึ้นในการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ โดยที่ภาษีจากโรงไฟฟ้าจะมีมูลค่าสูงกว่าภาษีที่ อบต. จัดเก็บได้ในปัจจุบันหลายเท่า

ข้อคิดเห็นอื่น ๆ ของชาวบ้าน

ทางฝ่ายชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตำบลน้ำทรง ขอมรับว่าทาง อบต. จะเก็บภาษีได้มากขึ้น เพื่อนำมาใช้ในกิจกรรมต่างๆ ได้ แต่ไม่ได้สนใจประโยชน์ดังกล่าวมากนัก เนื่องจากคิดว่า ไม่คุ้มกับความเสี่ยงเกี่ยวกับผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นกับอาชีพและวิถีชีวิตของชาวบ้าน

ประเด็นข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

จากข้อมูลในปัจจุบันนี้ ทาง อบต. เน้นการใช้จ่ายเงินเพื่อโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะการทำถนน ถึงแม้ว่า จะมีการจัดสรรงบประมาณให้กับส่วนอื่นๆ บ้างเช่น โรงเรียน, วัด และสถานีนามัย แต่ก็ยังน้อยกว่างบประมาณส่วนแรก

⁴⁰ การสัมภาษณ์นายชัยยุทธ โพธิ์ทอง ประธานบริหาร อบต. น้ำทรง เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2545 และการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนเมื่อวันที่ 7 และ 16 กุมภาพันธ์ 2546

ดังนั้นเพื่อให้การใช้จ่ายงบประมาณมีการปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ควรจะเปิดให้ภาคส่วนต่างๆ ในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมกำหนดการจัดสรรงบประมาณในแต่ละปีให้มากขึ้น

2. กองทุนพัฒนาชุมชน

ทางโรงไฟฟ้ามีแนวคิดที่จะตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนการพัฒนาของชุมชน เพื่อเป็นการคืนกำไรให้กับชุมชน โดยจะสนับสนุนเงินปีละ 1 ล้านบาท ตลอดเวลาที่โครงการผลิตไฟฟ้าขาย สำหรับการบริหารจัดการ ทางโรงไฟฟ้ามีแนวคิดในการตั้งคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยตัวแทนหมู่บ้านละ 1 คน รวม 9 คน และอีก 3 ฝ่ายคือ ผู้ทรงคุณวุฒิ, อบต.(โดยตำแหน่ง), และโรงไฟฟ้า ฝ่ายละ 4 คน

ข้อคิดเห็นอื่น ๆ ของชาวบ้าน

ทางฝ่ายผู้นำชุมชน โดยเฉพาะฝ่ายบริหารของ อบต.⁴¹ เห็นว่า การจัดตั้งกองทุนนี้จะเป็นประโยชน์กับชุมชนอย่างมาก

สำหรับในส่วนของการยอมรับของชาวบ้าน และผู้นำชุมชนบางส่วนเช่น ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบางท่าน ก็ยังไม่แน่ใจว่า จะได้รับประโยชน์จริงหรือไม่ แต่ทางชมรมฯ ก็เห็นว่า จะไม่คุ้มกับผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น

ประเด็นข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

กระบวนการในการตั้งกองทุนพัฒนาชุมชน ภายใต้สถานการณ์ความขัดแย้งในปัจจุบัน ควรจะมีการดำเนินการอย่างไร เพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าร่วมในกระบวนการจัดตั้งกองทุนอย่างแท้จริง เนื่องจากถ้ามีเพียงชาวบ้านบางส่วนเข้าร่วมกระบวนการ ก็อาจจะทำให้ความขัดแย้งรุนแรงมากขึ้น

ทางเลือกหนึ่งในการดำเนินการให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมคือ ทางโรงไฟฟ้า ควรจะหยุดกระบวนการจัดตั้งกลไกเหล่านี้และถอยกลับมา “เรียนรู้ร่วมกัน” โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความเป็นห่วงของชุมชน แล้วค่อยร่วมกันพัฒนาทางออกและกลไกต่างๆ ร่วมกัน

⁴¹ เพิ่งอ้าง

3. การจ้างงานคนในชุมชนของโรงไฟฟ้า

ทางโรงไฟฟ้าจะจ้างงานในระหว่างการก่อสร้างทั้งหมดประมาณ 100-200 คน โดยมีระยะเวลาประมาณ 17 เดือน

สำหรับในระยะดำเนินการผลิตไฟฟ้าจะมีการจ้างงานทั้งหมด 83 ตำแหน่ง โดยเป็นแรงงานทักษะเช่น วิศวกร พนักงานฝ่ายบริหาร แผนกควบคุมเครื่องจักร แผนกบำรุงรักษา ประมาณ 48 คน และเป็นแรงงานไร้ทักษะเช่น พนักงานขับรถตัก ขาม พนักงานทำความสะอาด และพนักงานธุรการ ประมาณ 35 คน

คำอธิบายของทางโรงไฟฟ้า

ทางโรงไฟฟ้า จะเน้นอยู่เสมอกว่า จะจ้างงานคนในชุมชนก่อน ยกเว้นบางตำแหน่งที่หาไม่ได้ในชุมชนเช่น วิศวกรอาวุโส

ในรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม มีการประเมินผลต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมจากการที่มีโครงการโรงไฟฟ้าแกลบ⁴² ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า การจ้างงานในระยะก่อสร้างประมาณ 100-200 คน จะส่งผลดีต่อชุมชนโดยเฉพาะผู้มีอาชีพค้าขาย ในระยะดำเนินการโรงไฟฟ้า จะส่งผลดีต่อการขยายตัวของเศรษฐกิจท้องถิ่นในระดับต่ำ โดยส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการใช้จ่ายใช้สอยของพนักงานโรงไฟฟ้า

ข้อคิดเห็นอื่น ๆ ของชาว

ในชุมชนมีผู้ที่จบระดับ ปวช. ปวส. หรือปริญญาตรีอยู่บ้าง แต่ไม่แน่ใจว่า จะมีคนที่ได้เข้าทำงานในโรงไฟฟ้าจริงเป็นจำนวนเท่าไร ทำให้ทั้งฝ่ายผู้นำชุมชนและฝ่ายชมรมอนุรักษ์ฯ เห็นว่า อาจจะเป็นประโยชน์ แต่ไม่มากนัก

ประเด็นข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

ทางชาวบ้านทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและฝ่ายที่คัดค้านเห็นว่า ควรจะมีการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับโอกาสในการจ้างงานจริงให้มีความชัดเจนเช่น จำนวนของคนในชุมชนที่มีคุณสมบัติเพียงพอที่จะเข้าทำงานในโรงไฟฟ้าในตำแหน่งต่างๆ, ความเป็นไปได้จริงของบุคคลเหล่านี้ที่ทางโรงไฟฟ้าจะรับเข้าทำงาน, อัตรา

⁴² รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม หัวข้อ 4.4.1 สภาพเศรษฐกิจและสังคม หน้า 4-53

เงินเดือนโดยประมาณ, เงื่อนไขในการจ้างงาน, ฯลฯ เพื่อให้ประเด็นเรื่อง การเน้นการจ้างงานคนในชุมชนมีความชัดเจนมากขึ้นว่า จะเป็นจริงได้หรือไม่ และเป็นจำนวนเท่าใด

เอกสารแนบท้าย

ทางออกเรื่อง “โรงไฟฟ้าแกลบ” อยู่ที่กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน⁴³

เดชรัต สุขกำเนิด
tonklagroup@yahoo.com

เป็นเรื่องเลวร้ายที่ท่านผู้ชม

จะอะไรเสียอีกละครับ ถ้าไม่ใช่ “โรงไฟฟ้าแกลบ”

ภายหลังจากที่ผมส่งต้นฉบับ “พลังงานน่ารู้” ฉบับที่แล้วให้โลกสีเขียว ผมก็ได้รับการติดต่อทั้งจากทางโรงไฟฟ้าพลังแกลบ และจากชาวบ้านผู้คัดค้านและได้รับผลกระทบจากโครงการ เพื่อขอให้ข้อมูลและขอเชิญผมและทีมงานลงไปดูพื้นที่

ทีมงานของเครือข่ายพลังงานยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วยองค์กรพัฒนาเอกชนหลายองค์กรที่ทำงานทางด้านพลังงานจึงตัดสินใจลงไปดูพื้นที่ด้วยกันเมื่อกลางเดือนกันยายนที่ผ่านมา

ทีมงานเริ่มต้นจากการลงพื้นที่เพื่อเยี่ยมชมกิจการของโรงไฟฟ้าแกลบของบริษัทไบโอแมส พาวเวอร์ ที่อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ซึ่งได้เขียนถึงไปแล้วในฉบับก่อน รวมถึงพูดคุยกับชาวบ้านซึ่งได้รับผลกระทบจากฝุ่นที่ปล่อยมาจากโรงไฟฟ้าแกลบด้วย

ต่อจากนั้น ทีมงานได้ย้ายไปคุยกับบริษัทเอ.ที. ไบโอพาวเวอร์ ซึ่งกำลังมีโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังแกลบที่ ต. น้ำทรง อ.พยุหะคีรี จ.นครสวรรค์ และทีมงานยังได้นัดคุยกับผู้คัดค้านโครงการในพื้นที่เดียวกันด้วย

การพูดคุยกับชาวบ้านที่ อ. วัดสิงห์ จ.ชัยนาท ซึ่งได้รับผลกระทบจากฝุ่นของโรงไฟฟ้าพลังแกลบ ทำให้เราได้รับทราบถึงรายละเอียดของปัญหา และกระบวนการแก้ปัญหาชัดเจนขึ้น

ชาวบ้านได้เล่าให้ทีมงานฟังว่า ในช่วงเริ่มต้นก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าพลังแกลบ ชาวบ้านในพื้นที่มิได้มีเสียงคัดค้านแต่อย่างใด จนเมื่อโรงไฟฟ้ามีการเดินเครื่องไปประมาณ 2-3 เดือน ปัญหาฝุ่นจึงเริ่มเกิด และรุนแรงขึ้น จนนำไปสู่การเรียกร้องให้มีการดำเนินการแก้ไข ซึ่งทางโรงไฟฟ้าก็รับไปดำเนินการ โดยขอเวลาประมาณ 1 เดือนครึ่ง

ต่อมาเมื่อครบกำหนด โรงไฟฟ้ายังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ดูล่วง ซึ่งก็หมายความว่า ชาวบ้านก็คงจำเป็นต้องรับผลกระทบต่อไป ชาวบ้านจึงขอร้องให้ (หรือสั่งให้) ปิดโรงไฟฟ้าเพื่อแก้ไขปรับปรุงมิ

⁴³ ตีพิมพ์ในนิตยสารโลกสีเขียว ปีที่ 11 ฉบับที่ 5 เดือนพฤศจิกายน 2545

ให้เกิดผลกระทบกับชาวบ้านอีก ซึ่งทางโรงไฟฟ้าก็ยินยอม และได้ทำการปิดซ่อมมาเป็นเวลา 6 เดือน จนเพิ่งเปิดดำเนินการใหม่อีกครั้งเมื่อ ประมาณเดือนสิงหาคม 2545 นี้เอง

กรณีศึกษานี้ได้ช่วยยืนยันว่า แม้ว่า โรงไฟฟ้าถลอมจะเป็นทางเลือกที่มีผลดีต่อสิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจโดยภาพรวมของประเทศมากกว่าแหล่งพลังงานหลักๆ ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน แต่การดำเนินการที่ผิดพลาดก็อาจสร้างผลกระทบให้กับประชาชนในพื้นที่ได้เช่นกัน ดังนั้น การมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของประชาชนในพื้นที่จึงเป็นสิ่งที่สำคัญมากในการดำเนินโครงการดังกล่าว

กรณีศึกษานี้ยังช่วยชี้ให้เห็นว่า การรวมตัวกันของชาวบ้านหรือความเข้มแข็งของชุมชนเป็นเงื่อนไขสำคัญ ที่ทำให้โรงไฟฟ้าแห่งนี้ต้องแสดงความรับผิดชอบโดยการปิดเพื่อปรับปรุงโรงไฟฟ้าของตน มิใช่เป็นการปิดโรงไฟฟ้าเนื่องจากกลไกการตรวจสอบหรือการควบคุมมลพิษของทางราชการ หรือทางโรงไฟฟ้าเอง

อย่างไรก็ดี บางคนก็ยังมองในแง่ที่ว่า การที่ทางโรงไฟฟ้ายินยอมดำเนินการตามที่ชาวบ้านยื่นข้อเสนอ นั้น แปลว่า อำนาจของชุมชนยังมีอยู่จริง นอกจากนั้น การที่โรงไฟฟ้ายินยอมทำตามก็เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความรับผิดชอบต่อผู้ประกอบการที่มีอยู่ในระดับหนึ่งเช่นกัน เนื่องจาก การยินยอมปิดโรงไฟฟ้าตามข้อร้องเรียนของชาวบ้าน มิใช่ปรากฏการณ์ทั่วไปที่จะพบกันได้ง่ายๆ ในสังคมไทย

ทีมงานบางคนยังตั้งคำถามกันด้วยว่า “หากเป็นโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ โรงไฟฟ้าจะยินยอมปิดตามคำร้องขอของชาวบ้านหรือไม่” เพราะโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่อาจจะยกเหตุผลอื่นๆ โดยเฉพาะความมั่นคงของระบบไฟฟ้า เพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบต่อผลการดำเนินการของตน เชื้อเพลิงปฏิกูลเป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดว่า ขนาดผลกระทบที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรประมงในพื้นที่ (ซึ่งมีขนาดใหญ่กว่าผืนดงเยอะ) ยังคงต้องใช้เวลากว่า 10 ปีในการเรียกร้องให้เจ้าของโครงการแสดงความรับผิดชอบต่อผลกระทบที่เกิดขึ้น

จากชัยชนะย้ายไปนครสวรรค์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่บริษัทเอ.ที. ไบโอฟาวเวอร์ กำลังเสนอตั้งโรงไฟฟ้าถลอม โดยดำเนินการพร้อมกับโครงการโรงไฟฟ้าในพื้นที่อื่นๆ ในอีก 3 จังหวัด แต่ปัจจุบัน การดำเนินการในพื้นที่นี้ยังไม่คืบหน้าเพราะยังมีปัญหาการคัดค้านของประชาชนในพื้นที่

บริษัทเอ.ที. ไบโอฟาวเวอร์เจ้าของโครงการ ได้พยายามนำเสนอให้ทีมงานฟังว่า ทางบริษัทได้ออกแบบและจัดเตรียมการป้องกันคุ้มครองผลกระทบสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เป็นอย่างดี ทั้งในแง่ของการใช้เทคโนโลยีดักจับฝุ่นที่ทันสมัยกว่าที่ดำเนินการอยู่ที่ อ.วัดสิงห์ จ.ชัยนาท และในแง่ของการจัดตั้งกลไกสัญญาประชาคม และกองทุนชดเชยผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งบริษัทมั่นใจว่าจะเป็นกลไกที่ชุมชนสามารถใช้ในการระงับการดำเนินการและสั่งให้จ่ายค่าชดเชยได้อย่างทันทั่วทั้งที่ หากมีผลกระทบที่เกิดขึ้น

อย่างไรก็ดี ประชาชนในพื้นที่ ซึ่งได้มีการจัดเตรียมข้อมูล พร้อมทั้งการศึกษาดูงานในพื้นที่อื่นๆ (รวมถึงที่ อ.วัดสิงห์ จ.ชัยนาท) มาเป็นอย่างดี ก็ยังไม่มั่นใจว่า กลไกและเทคโนโลยีต่างๆ ที่บริษัทเสนอมานั้น จะเป็นกลไกที่เป็นธรรม โปร่งใส และเชื่อถือได้เพียงพอที่จะเอาสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และชีวิตของ

พวกเขามาเป็นเดิมพัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อขนาดของโรงไฟฟ้าในพื้นที่ อ. พยุหะคีรี (22 เมกะวัตต์) ใหญ่กว่าที่ อ. วัคสิงห์อย่างมาก (6 เมกะวัตต์) ชาวบ้านจึงเป็นห่วงว่า ผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นก็อาจจะมากขึ้นตามไปด้วย และการที่ชุมชนจะขอให้ปิดโรงงานเพื่อปรับปรุง (หากเกิดผลกระทบเกิดขึ้น) ก็น่าจะยากขึ้นไปด้วยเช่นกัน

ตัวอย่างของปัญหาที่เกิดขึ้นที่ อ. วัคสิงห์ (และโรงงานอื่นๆ ทั่วประเทศ) และความอ่อนแอของกลไกการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในพื้นที่นี้เองที่เป็นเหตุผลสำคัญ ซึ่งทำให้ชาวบ้าน อ. พยุหะคีรีคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังแกลบของบริษัทเอ.ที. ไบโอพาวเวอร์ ยิ่งไปกว่านั้น การขาดความเข้าใจเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของโครงการและชุมชนเจ้าของพื้นที่ทรุดลง จนแปรเปลี่ยนจากการคัดค้านกลายเป็นการต่อต้านโครงการ

ประเด็นแรกที่จะต้องทำความเข้าใจก็คือ รูปธรรมของปัญหาสิ่งแวดล้อมจากโรงงานอุตสาหกรรม (รวมถึงโรงไฟฟ้า) นั้นมีอยู่จริง เต็มไปหมดทั่วทั้งสังคมไทย ประเด็นที่สอง ปัญหาเหล่านั้นมักจะไม่ได้รับดูแลหรือจัดการโดยกลไกการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรม โปร่งใส และเชื่อถือได้ ไม่ว่าจะเป็นในขั้นตอนการอนุมัติโครงการ (เช่น การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม) หรือการขึ้นตอนการดำเนินโครงการจริง และประเด็นสุดท้ายที่จะต้องทำความเข้าใจคือ โอกาสที่ชุมชนจะปิดโรงไฟฟ้าหรือโรงงานได้ ดังเช่นในกรณีที่เกิดขึ้นที่วัคสิงห์ ก็ยังมีความเป็นไปได้น้อยมากในสังคมไทย

เพราะฉะนั้น การคัดค้านมิให้มีโรงงานหรือมีโรงไฟฟ้าเสียตั้งแต่แรก หรือ “การตัดไฟเสียตั้งแต่ต้นลม” จึงเป็นทางเลือกที่สมเหตุสมผลเป็นอย่างยิ่ง เมื่อพิจารณาจากความเป็นจริงในสังคมไทย อย่างไรก็ตาม การเลือกทางเลือกนี้ก็อาจนำมาซึ่งการสูญเสียโอกาสของสังคมได้เช่นกัน ซึ่งในกรณีนี้ก็ คือ การเสียโอกาสในการพัฒนาพลังงานทางเลือกที่มาจากฐานวัตถุดิบภายในประเทศ แทนที่จะต้องนำเข้าเชื้อเพลิงมาจากต่างประเทศ

แต่แน่นอนที่สุด การได้มาซึ่งโอกาสที่ดีของสังคมเช่นนั้น ก็ไม่ควรจะต้องแลกมาด้วยความทุกข์ของพี่น้องประชาชนในพื้นที่โครงการเช่นกัน

คำถามจึงอยู่ที่ว่า “ทำอย่างไรจึงจะมีกลไกการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสุขภาพที่เป็นธรรม โปร่งใส และเชื่อถือได้ จนสามารถสร้างความมั่นใจได้ว่า สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และชีวิตของพวกเขาจะไม่ได้รับการคุกคามจากโรงไฟฟ้า”

คำตอบก็คือ “เราจะต้องเปิดให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบกลไกหรือกระบวนการในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสุขภาพด้วยตนเอง” ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน จนกว่าจะได้กลไกที่ประชาชนในพื้นที่เห็นว่าเป็นธรรม โปร่งใส และเชื่อถือได้ อย่างแท้จริง

แน่นอน การพยายามนำเสนอถึงเทคโนโลยีที่ทันสมัย และกลไกสัญญาประชาคมรวมถึงกองทุนชดเชยผลกระทบสิ่งแวดล้อมย่อมเป็นการเตรียมพร้อม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความหวังดีของทางโรงไฟฟ้า

แต่ความพยายามอย่างมากเกินไปในการ “ประชาสัมพันธ์” หรือ “มวลชนสัมพันธ์” เพื่อให้เชื่อว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ดี และชาวบ้านควรยอมรับ ย่อมให้ผลสะท้อนกลับในทางตรงกันข้าม เพราะทำให้ชาวบ้านผู้ซึ่งกังวลใจในผลกระทบที่เกิดขึ้นรู้สึก “โรงไฟฟ้ากำลังจะพุดมากกว่า ฟัง” หรือ “กำลังจะยึดเย็บมากกว่ากำลังจะเรียนรู้”

สิ่งที่ไม่ควรพุด (แต่โรงไฟฟ้าได้พุดไปแล้ว) ก็คือ “คนส่วนใหญ่เห็นด้วย มีแค่เพียงส่วนน้อยที่คัดค้าน” เพราะคำพุดเช่นนี้ นอกจากจะทำให้ผู้ที่คัดค้านรู้สึกได้ชัดถึงความไม่เป็นธรรม (ที่มาเรียกว่าพวกตนเป็นพวกคนส่วนน้อย) และความไม่ถูกต้อง (เพราะผู้ที่กังวลและคัดค้านอาจจะมีไม่น้อยในความเป็นจริง) ยังกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกแบ่งฝักแบ่งฝ่าย และสู่ความเสี่ยงต่อการสร้างความแตกแยกในชุมชน

ในสถานการณ์ที่ต่างฝ่ายต่างกังวลใจ และต่างฝ่ายต่างตกอยู่ในวงแวดล้อมของตัวอย่างที่ไม่ดีทั่วทั้งสังคม การจะทำให้อีกฝ่ายยอมรับในกลไกที่อีกฝ่ายหนึ่งเตรียมขึ้น ย่อมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากยิ่ง

การถอยมา “เรียนรู้ร่วมกัน” โดยเริ่มจากความกังวลใจของชุมชน แล้วค่อยพัฒนาทางออกร่วมกันบนพื้นฐานของการสร้างความมั่นใจของชุมชนอย่างแท้จริง จึงน่าจะเป็นทางออกเดียวที่มีอยู่

ข้อเสนอที่เป็นรูปธรรม ซึ่งทีมงานเครือข่ายพลังงานยั่งยืน เสนอให้ทั้งสองฝ่ายช่วยกันพิจารณาประกอบด้วยการดำเนินการใน 5 ประการคือ

ประการแรก ขอให้ทางฝ่ายโรงงานจัดให้มีการกำหนดขอบเขตหรือประเด็น ซึ่งเป็นที่กังวลใจของชุมชน เพื่อที่จะได้กำหนดแนวทางร่วมกันในการประเมินผลกระทบ และศึกษาถึงกลไกในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน ขั้นตอนนี้เรียกว่า Public Scoping การดำเนินการในขั้นตอนนี้อธิบายเป็นการเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยยึดเอาประเด็นปัญหาข้อห่วงใยของพี่น้องประชาชนเป็นตัวตั้ง มิใช่ข้อเสนอของฝ่ายโรงงาน บทบาทของชาวบ้านจึงย่อมมีเพิ่มขึ้น และน่าจะสร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้านได้มากกว่า

ประการที่สอง ขอให้ทางฝ่ายโรงงานจัดให้มีการกระบวนการทบทวนร่างรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ก่อนที่จะมีการอนุมัติรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยคณะผู้ชำนาญการที่ทางสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมแต่งตั้งขึ้น หรือที่เรียกว่า Public review

การดำเนินการในขั้นตอนนี้จะเป็นการยุติหรือการกลับลำทางความคิด และทางอำนาจครั้งสำคัญ เพราะแทนที่โรงไฟฟ้าจะพยายามดำเนินการเพื่อให้ได้รับการอนุมัติรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมก่อน แล้วจึงนำไปอนุญาตนั้นมาอ้าง (หรือมาขู่) ชาวบ้าน เครือข่ายพลังงานยั่งยืนเสนอให้โรงไฟฟ้ามอบอำนาจในการอนุมัติไว้ที่ภาคประชาชนในเบื้องต้น โดยที่มีคณะผู้ชำนาญการเป็นผู้กลั่นกรองอย่างเป็นทางการในขั้นต่อไป

ทีมงานเชื่อว่า การกลับลำทางความคิด และทางอำนาจในขั้นตอนนี้ นอกจากจะเป็นการสร้าง ความมั่นใจให้กับประชาชนในเบื้องต้นแล้ว ยังมีส่วนช่วยเสริมความถูกต้องทางวิชาการ และความ รอบคอบในการพิจารณาของคณะผู้ชำนาญการอีกทางหนึ่งด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากคณะผู้ชำนาญการ จะได้เข้าร่วมรับฟังกระบวนการทบทวนร่างรายงานโดยภาคประชาชน

อย่างไรก็ดี สิ่งที่จะต้องทำก่อนการทบทวนร่างรายงานคือ การสนับสนุนให้ชาวบ้านมีที่ปรึกษา ทางวิชาการที่ตนเองมั่นใจ (รวมถึงการสนับสนุนงบประมาณ) เพื่อช่วยในการตั้งคำถามและทบทวนร่าง รายงานในขั้นตอนที่สาม เพราะหลายส่วนของร่างรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความซับซ้อนทาง เทคนิค ซึ่งเป็นเรื่องยากที่ชาวบ้านจะดำเนินการได้ด้วยตนเอง และยากที่ชาวบ้านจะเชื่อใจในผลการศึกษา ที่ทำหรือว่าจ้างโดยบริษัทเองเช่นกัน ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติ ขั้นตอนนี้อาจดำเนินการควบคู่ไปกับขั้นตอน แรกเสียด้วยซ้ำ

นอกจากนี้ ยังมีการดำเนินการอีก 2 ประการที่สามารถดำเนินการไปพร้อม ๆ กันได้เลยคือ การศึกษาถึงแนวทางในการจัดทำสัญญาประชาคม และกองทุนชดเชยผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม เพราะ เป็นข้อเสนอที่มีการกล่าวถึงกันมากในทางทฤษฎี (โดยเฉพาะทฤษฎีเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม) แต่ยังไม่ มีใครศึกษาอย่างชัดเจนถึงแนวปฏิบัติในสังคมไทย ซึ่งมีความไม่เท่าเทียมกัน ในทางข้อมูลและในทาง อำนาจเป็นกรรมร่วมกันของสังคมอยู่ ดังนั้น ชาวบ้านจึงยังไม่เชื่อว่าจะเป็นที่พึ่งของตนเองได้อย่าง แท้จริง

ข้อเสนอประการสุดท้ายคือ การศึกษาถึงแนวทางการแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับชุมชน ใน รูปแบบที่มากกว่าการเป็นเจ้าของพื้นที่ (เช่น การได้รับภาษีบำรุงท้องที่) การเป็นคนงานในโรงไฟฟ้า และการบริจาคของเจ้าของโครงการ เช่น การแบ่งปันผลประโยชน์ในรูปแบบของเจ้าของวัตถุดิบ (เพราะ ปัจจุบัน โรงไฟฟ้าทำสัญญาซื้อขายถ่านหินจากโรงสีมีใช้จากชุมชน) หรือในรูปแบบเจ้าของโครงการ (โดยการ ถือหุ้นบางส่วนในโครงการ) ทั้งนี้ ทีมงานเชื่อว่า การแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรม และมีศักดิ์ศรี (มีใช้ ในฐานะของผู้รับ แต่เป็นฐานะของผู้ร่วม) จะทำให้ทุกฝ่ายสามารถดำเนินการร่วมมือกันอย่างมีความ มั่นใจ และมีความเท่าเทียมกันมากขึ้น

เครือข่ายพลังงานยั่งยืนเห็นว่า ถึงแม้ว่าข้อเสนอทั้งห้าข้ออาจไม่สามารถตอบข้อกังวลใจของทุก ฝ่ายได้ทั้งหมด แต่น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่จะทำให้เกิดการพูดคุยและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของทุก ฝ่าย

ปัจจุบัน ข้อเสนอทั้งห้าข้อกำลังได้รับการพิจารณาอย่างจริงจังจากทั้งสองฝ่าย เพราะ ทั้งสองฝ่าย ล้วนไม่ต้องการที่จะตกอยู่ในภาวะที่ไม่มีทางเลือกอื่นๆ นอกจากการเผชิญหน้ากัน ดังที่เห็นกันทั่วไปใน การดำเนินโครงการโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นบ่อนอก-บ้านกรูด หรือปากมูล

ทีมงานเครือข่ายพลังงานยั่งยืน รวมถึงผู้เขียน ขอให้กำลังใจกับทั้งสองฝ่ายในการช่วยกันพิจารณาว่าจะดำเนินการร่วมกันอย่างไร เพื่อที่จะได้มาซึ่งทางออก ที่จะเป็นต้นแบบหนึ่งของกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายของชุมชนต่างๆ ในสังคมไทย พร้อมๆ กับการเป็นความหวังให้กับการพัฒนาพลังงานทางเลือก ที่มาจากฐานทรัพยากรในชุมชน และสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้อย่างมีความสุข
